

Gebruikerstoets

"Studeren met een handicap 2010"

De oordelen van studenten
met een functiebeperking
over hun opleiding en instelling

F. Steenkamp en T. Timmers

een rapport voor
handicap + studie,
expertisecentrum voor onderwijs en handicap

Leiden, oktober 2010

Centrum Hoger Onderwijs Informatie
Postbus 2054
2301 CB Leiden
tel: 071-5231341
fax: 071-5232138
www.choi.nl
e-mail: info@choi.nl

Voorwoord

Als het aan onderzoekers, beleidsmakers en bestuurders in het hoger onderwijs ligt, kunnen studenten met een functiebeperking met succes een studie afronden. - als de instelling maar passende voorzieningen treft. Dit besef dat het *mogelijk* is, is de laatste jaren breed doorgedrongen. In het beoordelingskader voor de nieuwe accreditatieronde van opleidingen is de opvang en begeleiding van studenten met een handicap nu zelfs opgenomen als één van de facetten waarop elke opleiding wordt beoordeeld.

Maar is de praktijk van het hoger onderwijs al zo ver dat wat mogelijk is, ook wordt waargemaakt? Uit de rapporten die het Centrum Hoger Onderwijs Informatie (C.H.O.I.) elk jaar voor **handicap + studie** opstelt, bleek tot nu toe dat die vraag nog in veel gevallen negatief moet worden beantwoord. Duizenden studenten uit de doelgroep gaven hun oordeel, en dat was vaak niet mals.

Deze jaarlijkse constatering is belangrijk, maar tegelijk soms wat ontmoedigend. Voor het Expertisecentrum **handicap + studie** was dat geen reden om met deze rapportages te stoppen. Wel groeide de wens om de oordelen van studenten met een functiebeperking een meer constructieve rol te geven, als benchmark-instrument voor instellingen en faculteiten die pogingen doen om het studiesucces van deze doelgroep te vergroten. Maar globale constatering op basis van meerjarig gemiddelde scores van gehele instellingen zijn voor zulke benchmarking niet genoeg. Er is behoefte aan meer precisie.

Het nu voorliggende rapport vormt een belangrijke stap naar dat preciezer meten. Dankzij het sterk vergrote aantal respondenten van de Nationale Studentenenquête (NSE) beschikken wij in 2010 over actueler en nauwkeuriger gegevens dan voorheen. Ruim een kwart van alle studenten met een functiebeperking heeft dit jaar heel precies zijn of haar mening kunnen geven!

Op basis van de oordelen van bijna twintigduizend studenten uit onze doelgroep is het nu mogelijk gebleken om fijnmaziger analyses te doen. Gedetailleerder dan ooit worden in dit rapport de oordelen van studenten met een functiebeperking vergeleken met de oordelen van alle overige studenten. Dit gebeurt op een groot aantal aspecten van het onderwijs, en wel per sector, per studie en per instelling

In het verlengde van dit landelijke rapport gaan wij daarom samen met C.H.O.I. aan elke instelling de mogelijkheid bieden van aanvullende benchmarkrapportages - vaak tot op het niveau van grote faculteiten of opleidingen.

Zo kunnen de oordelen van studenten met een functiebeperking daadwerkelijk een rol krijgen als meetinstrument voor faculteiten en opleidingen die zich inspannen voor een toegankelijk hoger onderwijs. Dat is volwassen kwaliteitszorg. Wij dragen daar graag aan bij.

Drs. R. van Pelt
Directeur expertisecentrum handicap + studie

Utrecht, oktober 2010

INHOUD

1	Inleiding: de student geraadpleegd als expert	p 4
1.1	De Nationale Studentenenquête (NSE)	
1.2	De 'handicapmodule' binnen de NSE	
1.3	Vernieuwde rapportage . benchmarkrapporten	
2	De onderzoekspopulatie	p 5-6
2.1	De aantallen	
2.2	Verdeling naar type handicap	
3	Oordelen: het landelijke patroon	p 7-10
3.1	Het oordeel over de specifieke handicapvragen	
3.2	Verschil in oordeel per type handicap	
3.3	De kloof: zijn handicapstudenten kritischer dan anderen?	
4	Verschillen tussen sectoren en studierichtingen	p 11-17
4.1	Welke studies kiezen studenten met een handicap het meest?	
4.2	Oordeel over de specifieke dienstverlening, per sector en studie	
4.3	De kloof in tevredenheid per sector en studie	
4.4	De kloof in het WO	
5	Oordelen per instelling	p 18-21
5.1	De specifieke handicapvragen	
5.2	Benchmarking: De kloof in tevredenheid, vergeleken tussen instellingen	
5.3	Naar volwaardige benchmarkrapportages voor instellingen	
6	Samenvatting en conclusies	p 22-23
	Bijlagen:	p 24-29
B1	De vragen uit de Handicap-module van de NSE	
B2	Relatie 5- en 10-puntsschaal	
B3	Oordelen Handicap-module per HBO-studie	
B4	Oordelen Handicap-module per WO-studie	
B5	De issues voor meting van de handicapkloof	

1 Inleiding: de student geraadpleegd als expert

1.1 De Nationale Studentenenquête (NSE)

Sinds een aantal jaren kennen we in het Nederlandse HBO en HBO een grote landelijke enquête, waarin studenten hun oordeel mogen geven over een reeks kwaliteitsaspecten van hun opleiding en instelling.

Deze Nationale Studentenenquête (NSE) is in de jaren negentig van de vorige eeuw ontstaan met een dubbele doelstelling. Enerzijds moesten de studentenoordeelen een rol krijgen als consumenten-informatie voor schoolverlaters. Want wat is er informatiever dan de *reviews* van diegenen die jou in hun studiekeuze voorgingen?

Allengs werd ook een tweede doel van de enquête belangrijk. Het inzicht groeide dat de enquête de instellingen kon voorzien van kritische feedback vanuit hun klanten, als basis voor de kwaliteitszorg. Inmiddels is de NSE in Nederland niet meer weg te denken, en wordt aan beide doelen van de enquête een groot belang toegekend.

In het kader van een samenvoeging met het grote Student-Tevredenheids-Onderzoek (STO) van de hogescholen heeft de NSE in 2010 overigens drie belangrijke veranderingen ondergaan:

- Vragenlijst ingrijpend gewijzigd. De specifieke vragen voor studenten met een functie-beperking bleven echter grotendeels gelijk. Deze wijziging heeft daarom geen directe invloed voor het onderhavige rapport.
- Schaalvergroting. Dankzij medewerking van de universiteiten en hogescholen werd voor het eerst een landelijk dekkende enquête mogelijk, bij in principe alle opleidingen in HBO en WO. Het totale aantal respondenten steeg van 14.000 in 2008 via ruim 30.000 in 2009 naar meer dan 200.000 in 2010. De grote steekproeven, en de gelijktijdige beoordeling in alle disciplines zijn belangrijke winstpunten, waarvan ook in deze rapportage geprofiteerd wordt.
- Gewijzigde beoordelingsschaal. In plaats van de aloude rapportcijfers op een tienpuntsschaal moesten studenten in 2010 hun oordelen geven op een vijfpuntsschaal. Voor historische vergelijking en trendanalyse is dus een vertaalslag nodig.

1.2 De 'handicapmodule' binnen de NSE

Sinds 2004 bestaat er binnen de Nationale Studentenenquête een aparte handicapmodule. Dit is een blok extra vragen voor de groep studenten met een handicap die hen bij de studie belemmert. Aan deze groep wordt gevraagd om een oordeel te geven over de intake, faciliteiten en begeleiding die hun opleiding/instelling biedt voor studenten met een functiebeperking. Daarnaast wordt binnen deze handicapmodule ook bepaald wat voor type handicap de betrokken studenten hebben.

1.3 Vernieuwde rapportage E benchmarkrapporten

Net als in eerdere jaren worden in dit rapport de resultaten samengevat van de handicapmodule dus van de specifieke vragen over (knelpunten in) de service van opleidingen aan studenten met een handicap. Dankzij de grootschaliger opzet van de enquête (met dit jaar meer dan 15.000 oordelen van studenten met een handicap) zijn deze resultaten nu robuuster en fijnmaziger dan ooit.

Maar in deze rapportage wordt ook een nieuw element geïntroduceerd. Voor het eerst worden ook de antwoorden van studenten met een handicap over de gewone oordeelvragen uit de NSE uitvoerig onder de loep genomen. en vergeleken met de antwoorden van de overige studenten op exact dezelfde vragen. De resultaten van deze analyses blijken veelzijdig en waardevol.

Met de oordelen van studenten met een functiebeperking is nog meer mogelijk dan het opstellen van een algemene landelijke rapportage. Daarom worden dit jaar aan geïnteresseerde universiteiten en hogescholen tegen vergoeding benchmarkrapportages aangeboden die dieper ingaan op de positie van deze groep studenten binnen de eigen opleidingen of faculteiten.

Aan het eind van dit rapport zijn voorbeelden van benchmarktabellen en -grafieken opgenomen.

2 De onderzoekspopulatie

2.1 De aantallen

Aan de Nationale Studentenenquête (NSE) van 2010 hebben dit jaar meer dan tweehonderdduizend studenten deelgenomen, of praktisch eenderde van alle studenten die ingeschreven staan in het hoger onderwijs.

De bachelorfase kent de grootste populatie. Na ~~leaning~~voor onvolledig ingevulde enquêtes¹ beschikten wij over oordelen van 152.115 fulltime bachelorstudenten. Van hen gaf bijna 10 procent aan dat zij bij het onderwijs problemen ondervonden van een handicap of functiebeperking. Het aandeel in het hbo (10,6%) ligt wat hoger dan in de wo (8,0%). Overigens ligt bij de deeltijdopleidingen (8%) en de masters (6%) het aandeel studenten met een functiebeperking lager.

Alles samen is eenderde van de totale geschatte doelgroep van studenten met een handicap bereikt. Dit is een absoluut record vergeleken met alle eerdere onderzoek op dit gebied in Nederland. De resultaten zijn representatief voor de totale populatie studenten met een functiebeperking.

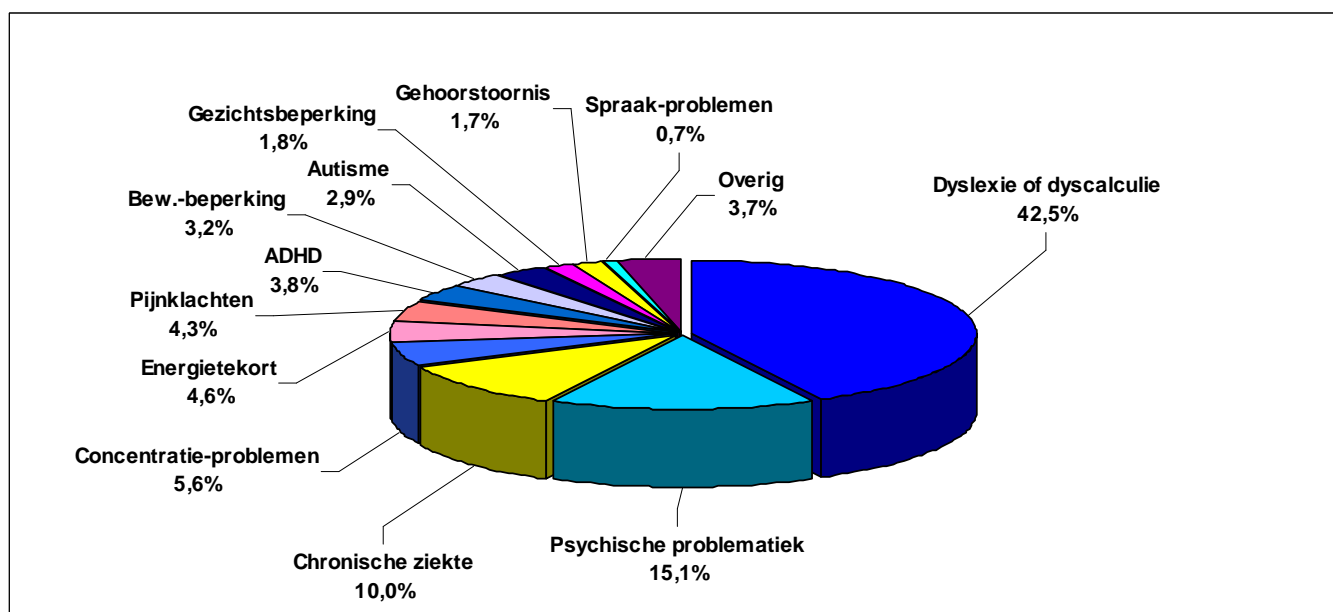
Dit rapport concentreert zich op de bachelorstudenten in de NSE. Zij vormen de grootste populatie, en over hen zijn de meest betrouwbare uitspraken mogelijk. Overigens hebben niet alle studenten uit de doelgroep de aparte vragenmodule over 'studeren met een handicap'+volledig ingevuld. De inhoudelijke analyses in dit rapport zijn alleen gebaseerd op de groep die dat wel deed. Dit betreft **12.461** voltijd bachelorstudenten. In analyses waar ook de masterstudenten meetelden, was dat aantal 13.698.

Onderzoekspopulatie Voltijd bachelorstudenten			
	HBO	WO	TOTAAL
Totaal NSE-deelnemers	101.580	50.535	152.115
Waarvan Handicap	10.769	4.035	14.804
Percentage	10,6%	8,0%	9,7%
H&S-vragen beantwoord	9.151	3.310	12.461

2.2 Verdeling naar type handicap

De verdeling van studenten naar type handicap is in figuur 1 weergegeven. Dit is een gewogen gemiddelde over de hele populatie HBO en WO bachelors. De cijfers komen sterk overeen met de verdeling die wij de afgelopen jaren aantreffen:

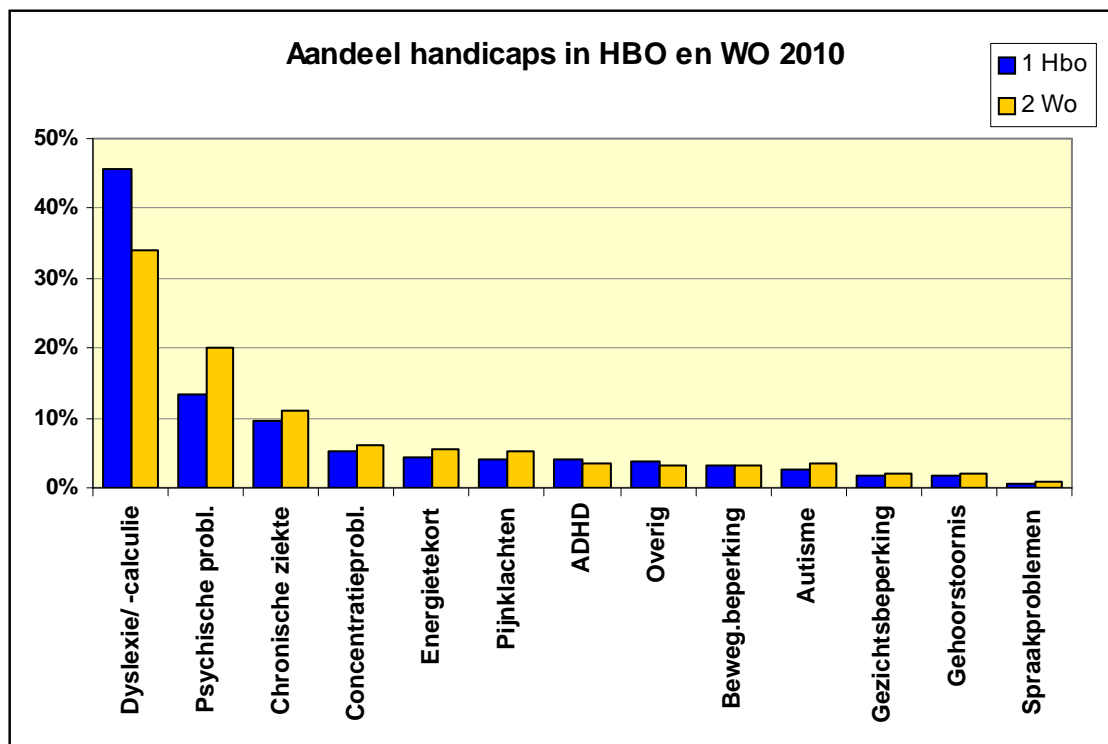
- Handicaps die voor buitenstaanders het meest herkenbaar zijn, zoals gezichts-, gehoors- en bewegingsbeperkingen, worden slechts door 7 procent van de ondervraagden genoemd
- De grootste groep studenten wordt beperkt in hun functioneren door dyslexie of dyscalculie (42,5%), een handicap die veelal onzichtbaar is voor buitenstaanders.
- Daarna vormen psychische problemen (15%) en chronische ziekten (10%) de grootste groep..

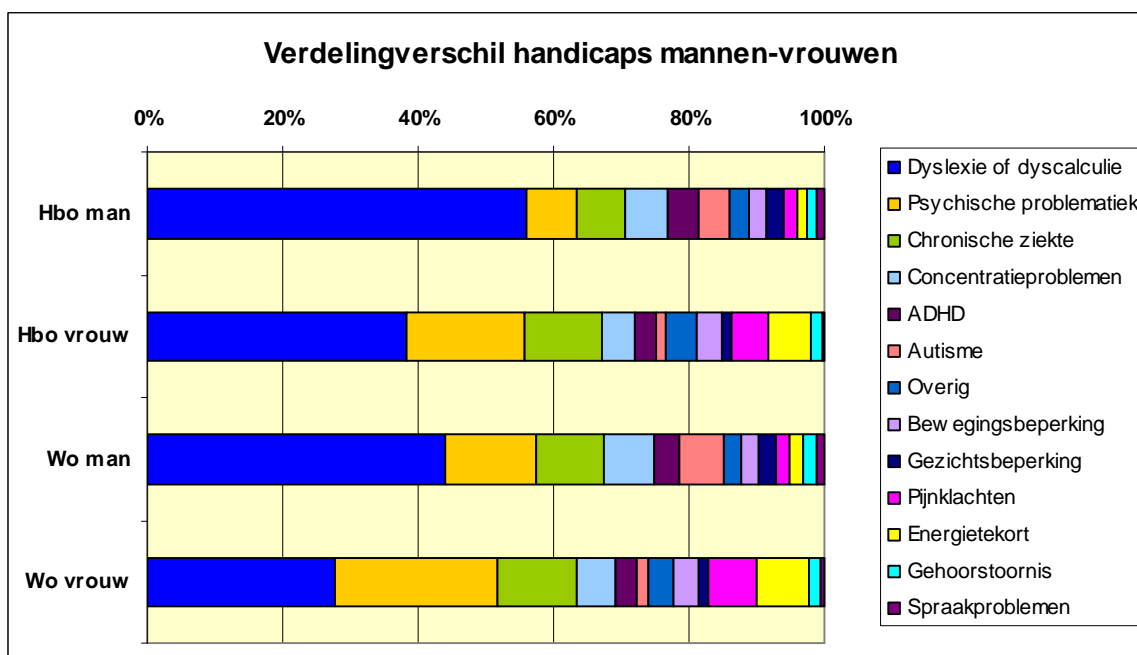
¹ Voor dit rapport is als norm gehanteerd dat studenten maximaal 12 van de ruim tachtig vragen over hun opleiding onbeantwoord mochten laten.

Hieronder wordt ook een uitsplitsing over WO en HBO gegeven. Daarbij zien we enkele flinke verschillen:

- Dyslexie/dyscalculie wordt in het HBO opnieuw veel vaker genoemd dan in het WO: 46 tegen 34 procent. Omgekeerd komen psychische problematiek en concentratieproblemen opnieuw het meest voor in het WO. Hetzelfde geldt voor autisme. Aan de andere kant wordt ADHD dit jaar vaker in het HBO aangetroffen dan in het WO.

Zoals bekend zijn er ook verschillen tussen de geslachten: vrouwen hebben minder vaak te maken met dyslexie, maar juist vaker met psychische problematiek, energietekort of chronische ziekten. In onderstaande grafiek wordt daarom een onderscheid gemaakt tussen mannen en vrouwen, in HBO en WO:

3 Oordelen: het landelijke patroon

3.1 Het oordeel over de specifieke handicapvragen

Hoe beoordelen studenten met een functiebeperking de voorlichting, begeleiding, aanpassingen en andere voorzieningen die voor hen getroffen zijn . of zouden moeten zijn?

Die vraag staat al enkele jaren centraal in onze rapportages over *Studeren met een handicap*. In paragraaf 3.3. zullen wij de vraagstelling verbreden, maar eerst gaan wij in op de resultaten van de aparte *Handicap*-module in de Nationale Studentenenquête. Hierin wordt specifiek gevraagd om oordelen over de volgende aspecten van de begeleiding door de eigen opleiding en instelling:

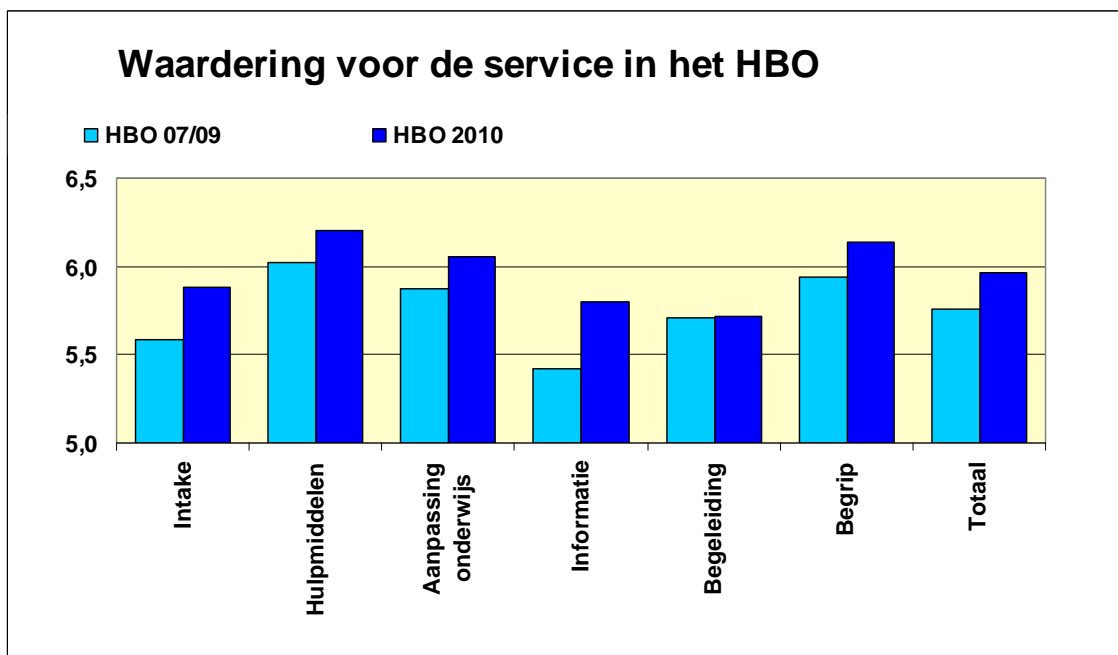
- De intake bij aanvang van de studie.
- De inzet van specifieke hulpmiddelen.
- Aanpassingen in het onderwijsprogramma of de toetsing.
- De informatie en voorlichting over met name punt b, c en e.
- De beschikbaarheid en kwaliteit van specifieke begeleiding.
- De mate van begrip en inzicht bij docenten en ander personeel².

Op basis van deze zes thema's³ wordt ook een totaalscore berekend voor de opvang en begeleiding van studenten met een handicap.

Hierna worden de oordelen samengevat van 12.461 voltijd-bachelorstudenten. De oordelen zijn in 2010 gegeven op een 5-puntsschaal, maar voor een begrijpelijke presentatie in historisch perspectief zijn ze omgerekend naar rapportcijfers⁴.

HBO: Lichte vooruitgang

Eerst presenteren we de oordelen in het HBO. Net als voorheen blijken de studenten met een functiebeperking behoorlijk kritisch over de service die zij van hun opleiding en instelling krijgen. Dat geldt vooral voor de intake, de informatievoorziening en de geboden speciale begeleiding.

Tegelijk valt op dat de oordelen op bijna dit jaar op alle punten wat gunstiger zijn dan in voorgaande jaren. De verbetering is het sterkst bij de *informatievoorziening* en de *intake*. Dit zouden effecten kunnen zijn van de actieprogramma's die de afgelopen jaren zijn ingezet om instellingen meer *handicapbewust* te maken.

² Recent is deze vraag in twee delen gesplitst, en is een vraag over het begrip van studenten toegevoegd. Ivm historische vergelijking wordt hier een gemiddelde van de twee docentenvragen gepresenteerd. Zie ook paragraaf 3.3. op pagina 9.

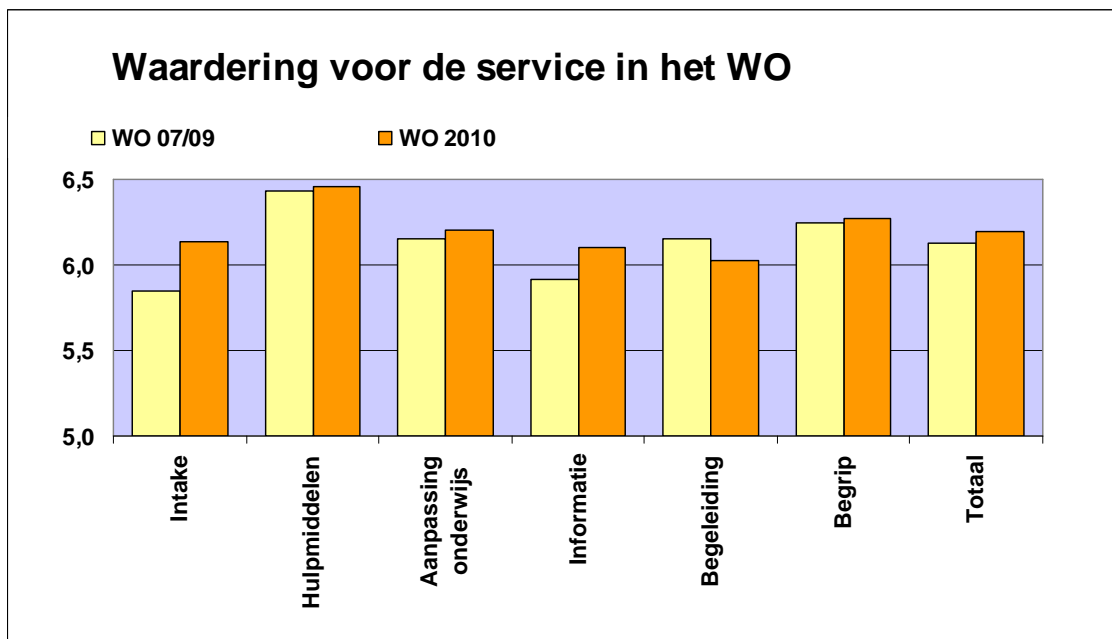
³ Er is nog een zevende thema, de gebouwen. Dit thema wordt apart besproken in paragraaf 3.2. Zie ook bijlage 1.

⁴ Voor meer uitleg, zie bijlage 2..

WO: Minder vooruitgang

De volgende vraag is dan uiteraard of een vergelijkbare verbetering van de oordelen ook valt waar te nemen bij de universiteiten. Dit blijkt maar in beperkte mate het geval.

Weliswaar zien we ook in het WO iets gunstiger oordelen over ~~intake~~ informatievoorziening en het begrip bij docenten, maar de vooruitgang is bij elk van deze thema's kleiner dan in het HBO.

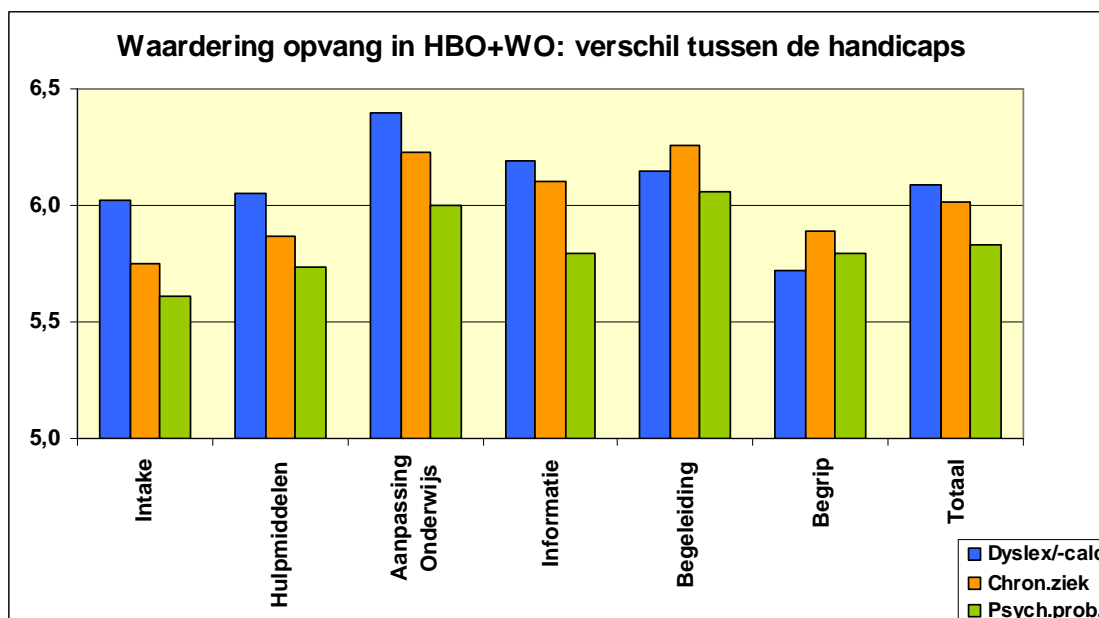
Bovendien is de waardering voor de speciale begeleiding van studenten met een functiebeperking licht gedaald.

De toename in waardering, vergeleken met de periode 2007-2009, is bij de universiteiten dan ook geringer dan in het HBO. Hun voorsprong op het HBO slinkt van 0,4 naar minder dan 0,25 rapportcijfer.

We kunnen concluderen dat zowel in het HBO als in het WO de informatievoorziening en de intake van studenten met een functiebeperking recent verbeterd zijn. Toch zijn deze twee zaken, samen met de persoonlijke begeleiding, voor deze groep studenten nog steeds de belangrijkste knelpunten. De (on-) mogelijkheid van aanpassingen in het onderwijs komt op het lijstje knelpunten pas op de vierde plaats.

3.2. Verschil in oordeel per type handicap

Overigens worden de oordelen van studenten met een handicap nog wel enigszins beïnvloed door het type handicap dat ze hebben. De grafiek hieronder laat dat duidelijk zien. Interessant is dat studenten

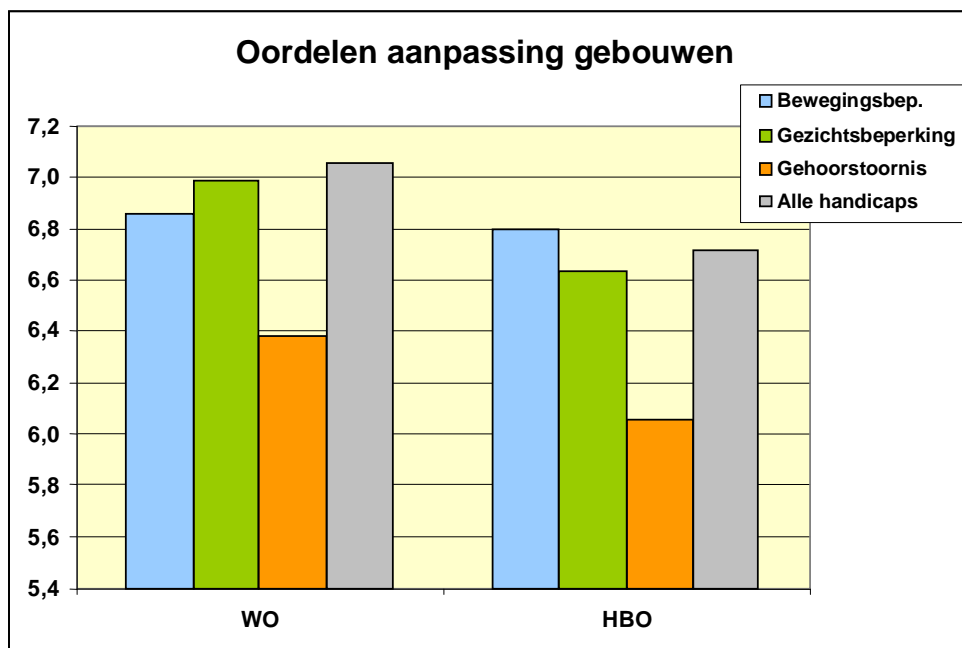
met de vaak als relatief licht beschouwde handicap dyslexie over aan aantal aspecten inderdaad wat minder kritisch oordelen. Maar dat geldt niet op alle fronten. Juist de begeleiding, en vooral het begrip en de kennis van zaken die zij ontmoeten, zijn voor hen juist extra knelpunten.

Oordelen over gebouwen

Een aparte vraag in de NSE-module 'studeren met een handicap' gaat over de gebouwen. De meeste studenten met een functiebep. geven hierop neutrale tot licht positieve oordelen. Dit valt wel te begrijpen, omdat de aanpassing van gebouwen slechts bij een beperkt aantal handicaps van belang is.

Maar hoe pakken de oordelen uit van degenen voor wie aanpassing van gebouwen wél een belangrijk issue is? In onderstaande grafiek is dit te zien. En het resultaat is tamelijk verrassend: niet alleen de algemene populatie van studenten met een handicap (die in grote meerderheid geen mobiliteitsproblemen heeft) oordelen tamelijk positief over de geschiktheid van de onderwijsgebouwen. Maar dat geldt ook voor studenten met een bewegingsbep. of gezichtsproblemen!

Alleen studenten met een gehoorstoornis zijn duidelijk kritischer over de onderwijsgebouwen. Voor hen zijn de aanpassingen kennelijk minder goed op orde.

Oordelen over begrip van docenten en studenten.

Tenslotte gaan we nog in op het thema 'begrip' Anno 2010 worden hierover drie verschillende vragen gesteld. Het is interessant om te zien hoezeer de antwoorden hier van elkaar verschillen.

Vraag	HBO	WO
<i>begrip studenten</i>	6,9	7,0
<i>begrip docenten en personeel</i>	6,4	6,6
<i>kennis van zaken docenten, personeel</i>	5,9	6,0

Het begrip van medestudenten is het grootst. Ook docenten stellen zich zo te zien regelmatig begripvol op tegenover studenten met een functiebep. Maar de antwoorden op de derde vraag laten zien dat dat begrip niet al te diep gaat.

Zowel in het HBO als in het WO zijn de ondervraagde studenten nauwelijks te spreken over de kennis van zaken die hun docenten aan de dag leggen over wat studeren met een handicap feitelijk betekent.

Per type handicap loopt de mate van begrip van docenten wel uiteen. Studenten met bewegings-, gezichts- of gehoorproblemen geven hiervoor een 7, maar hun collega's met concentratieproblemen of ADHD voelen zich veel minder begrepen. Zij geven een 6,1 en 6,3.

De cijfers voor kennis van zaken vertonen vrijwel hetzelfde patroon; alleen liggen ze ruim een half punt lager. Studenten met ADHD of concentratieproblemen geven hun docenten een cijfer 5,6; studenten met bewegingsbep. zijn met een cijfer 6,4 duidelijk positiever.

3.3. De kloof: zijn hhandicapstudenten kritischer dan anderen?

Tot hier is er alleen gekeken naar het oordeel van studenten met een functiebeperking over de specifieke opvang, begeleiding en andere faciliteiten die zij (zouden moeten) krijgen. Een beperking van deze aanpak is dat vragen hierover alleen aan deze doelgroep zijn gesteld. Als we bij bepaalde opleidingen stevige kritiek aantreffen op zaken als informatievoorziening of begeleiding, kunnen we dus moeilijk bepalen of we niet deels een æchoqmeten van algemenere onvrede van alle studenten.

Daarom is een aanpak ontwikkeld om ook te kijken naar de oordelen van studenten met een handicap in het reguliere deel van de Nationale Studentenenquête. Want zijn ze over algemene kwesties van inhoud en organisatie van het onderwijs even tevreden als anderen, of niet?

Vanuit deze vraagstelling worden de oordelen van de doelgroep systematisch vergeleken met die van alle overige studenten bij dezelfde opleiding(-en). Dit levert interessante en resultaten op.

Deze aanpak was ook eerder al mogelijk, maar pas door de recente schaalvergroting van de enquête is een zodanige precisie en detaillering mogelijk dat dit ook werkelijk meerwaarde heeft.

Inderdaad blijkt dat studenten met een handicap *gemiddeld* iets kritischer over hun opleiding oordelen dan de algemene populatie. Dit verschil is in feite bescheiden: het bedraagt gemiddeld maar 0,08 punten op een 10-puntsschaal. Dat komt doordat er bij een aantal aspecten nauwelijks verschillen in beoordeling zijn tussen studenten met en zonder handicap. Dit geldt bijvoorbeeld voor de inhoudelijke kwaliteit van het onderwijs en de docenten en de aandacht voor wetenschappelijke vaardigheden.

De kritiek van studenten met een handicap spitst zich toe op enkele hoofdthemaq, plus enkele deelaspecten. Hiernaast worden de vijf hoofdthemaq getoond waarop studenten met een handicap het meest kritisch oordelen, vergeleken met de algemene populatie.

In de thematiek zit een duidelijke samenhang. Het betreft alle randvoorwaarden en organisatorische aspecten van een opleiding, waarvan men zich kan voorstellen dat die nauwer gaan luisteren bij een functiebeperking.

Bij studielast en studierooster betreft het alle aspecten. Als een opleiding te zwaar is, of %ollen en stilstaan+, of als er onduidelijkheid is over roosters, heeft deze doelgroep er duidelijk extra last van. Bij de drie andere themaq vallen vooral deze aspecten op als knelpunt:

Waarover zijn studenten met een handicap kritisch?			
Thema	Hbo	Wo	Total
Studielast	-0,17	-0,21	-0,18
Studierooster	-0,15	-0,15	-0,15
Informatievoorziening	-0,13	-0,15	-0,13
Studiefaciliteiten	-0,09	-0,17	-0,12
Toetsing / beoordeling	-0,10	-0,14	-0,11

Toetsing: helderheid toetsingscriteria, aansluiting op de stof

Informatie: informatie over regels en procedures

Faciliteiten: geschiktheid, onderwijsruimtes, idem werkplekken, digitale leeromgeving

Daarnaast zijn er ook bij andere hoofdthemaq nog enkele deelaspecten waar studenten met een handicap gemiddeld duidelijk kitischer over oordelen:

Vaardigheden: communicatieve vaardigheden, samenwerken met anderen

Docenten (alleen WO): didactische kwaliteit, kwaliteit van feedback, kwaliteit begeleiding

Vorbereiding beroep (alleen HBO): stagebegeleiding, aansluiting stage op onderwijs

Bij de laatste reeks gaat het bijna steeds om aspecten van communicatie en begeleiding.

In feite blijken studenten met een functiebeperking dus alleen kritischer te oordelen over een aantal randvoorwaardelijke, organisatorische en communicatieve aspecten van hun opleiding. De inhoud van het onderwijs en de inhoudelijke kwaliteit van docenten komen niet voor op de lijst. Hierover oordelen deze studenten gemiddeld vrijwel hetzelfde als studenten zonder een handicap.

In een aantal gevallen zullen we zelfs zien dat studenten met een handicap *hogere oordelen* geven dan anderen. Dit kan wellicht verklaard worden door de hogere motivatie van studenten met een handicap: zij hebben op weg naar hun studie vaak al een aantal hobbels moeten nemen, en te vermoeden valt dat hun stap om (toch) te gaan studeren een meer bewuste en doordachte stap is. Daarnaast zijn hun verwachtingen wellicht realistischer.

4 Verschillen tussen sectoren en studierichtingen

In dit hoofdstuk stellen we de vraag of het voor het studeren met een handicap nog uitmaakt in welke sector of studierichting van het hoger onderwijs je studeert. We beginnen met de vraag hoe deze groep studenten verdeeld is over de sectoren en studierichtingen.

4.1 Welke studies kiezen studenten met een handicap het meest?

Studenten met een functiebeperking hebben duidelijke voorkeuren voor bepaalde typen studies. De tabel hiernaast laat dat zien. Zowel in het HBO als het WO zien we opvallende verschillen tussen de sectoren:

- In het **HBO** laten de meest praktische, ~~ambachtelijke~~ studies de hoogste concentraties studenten met een handicap zien. Het rijtje **kunst** **techniek** **landbouw** is veelzeggend. De juridische en economische studies, inclusief communicatie, vormen het andere uiterste.
- In het **WO** zien we het zelfde patroon in lichtere mate terug. De studies over **kunst en cultuur**, en **exact**, tellen wel wat meer studenten met een handicap. Dat geldt wat minder voor de universitaire techniekstudies. Deze zijn vergeleken met HBO-techniek aanmerkelijk zwaarder en theoretischer. Het lijkt erop dat dit sommige studenten met een handicap afschrikt.

Studenten met een handicap per sector		
Sector	Hbo	Wo
Onderwijs en Opvoeding	11%	9%
Taal en Communicatie	9%	7%
Kunst en Cultuur	14%	11%
Recht en Bestuur	9%	7%
Economie en Bedrijf	8%	5%
Gedrag en Maatschappij	11%	8%
Gezondheid	11%	9%
Aarde en Milieu	14%	9%
Exact en Informatica	12%	10%
Techniek	13%	9%
Sectoroverstijgend		6%
TOTAAL	10%	8%

Als we nog meer in detail kijken naar specifieke studierichtingen, dan wordt het beeld bevestigd dat studenten met een handicap meer worden aangetroffen bij de meer ambachtelijke, en ook relatief kleinschalige studies. Hier een top-5 van de HBO-studies met de meeste ~~handicap~~studenten

- Lerarenopleiding gebarentaal 19,3%
- Voedingsmiddelentechnologie 18,4%
- Technische natuurkunde 17,9%
- Kunstacademie 17,4%
- AOT - Engineering 17,0%

Bij de universitaire studies wordt de top-5 gevormd door de volgende studies:

- Archeologie 13,7%
- Kunstgeschiedenis 13,6%
- Kunstmatige Intelligentie 12,8%
- Theologie 12,5%
- Kleine westerse talen 11,9%

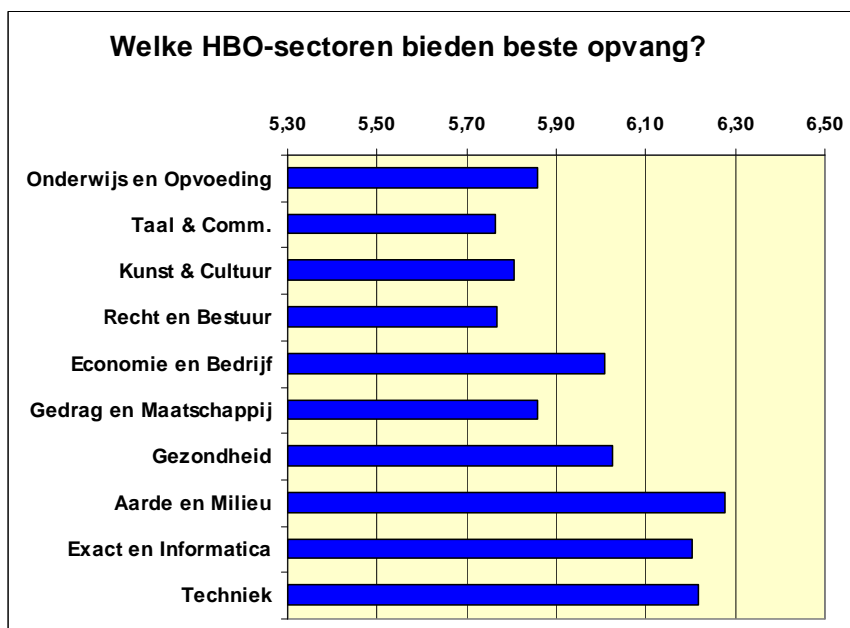
Geheel afwezig in de top-20 zijn de juridische en economische opleidingen, maar ook een grootschalige opleiding als WO psychologie.

Hierna zullen we zien of de veel gekozen studies ook de opleidingen zijn waar studenten met een handicap het meest tevreden over zijn.

4.2 Oordeel over de specifieke dienstverlening, per sector en studie

Eerst vatten we de oordelen samen over de specifieke handicap en studieissues in de Nationale Studenten-enquête. De vraag is dan in welke sectoren de studenten met een handicap het meest tevreden, respectievelijk ontevreden zijn over hun opvang en begeleiding⁵. In deze analyse zijn zowel bachelor- als masterstudenten meegenomen.

In het **HBO** zien we weer een duidelijk patroon: de exacte en technische opleidingen scoren duidelijk beter dan de juridische, economische en communicatie-opleidingen. Je zou haast zeggen dat sommige studiekeziers met een handicap dit allemaal al weten, want de eerstgenoemde sectoren worden al veel gekozen door studenten met een handicap.

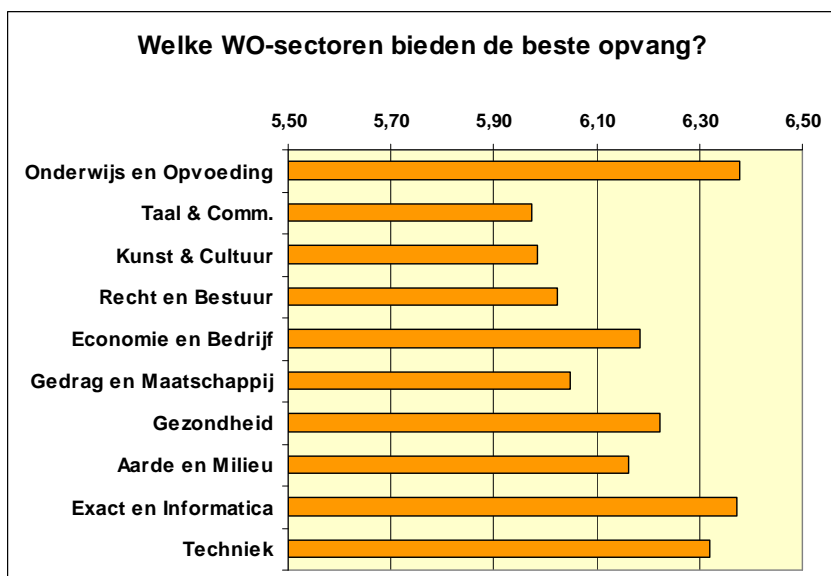

Toch is er niet overal die positieve samenhang. We stuiten op een duidelijke uitzondering: De sector kunst wordt wel door veel studenten met een handicap gekozen, maar die populariteit blijkt geen garantie voor succes. Deze sector scoort opvallend laag in de waardering van studenten met een handicap. Men kan zich voorstellen dat de doorgaans volle studieweken, en het grote beroep op zelfstandigheid voor studenten met een functiebeperking een extra uitdaging vormen.

In bijlage 3 worden cijfers per studierichting getoond. Deze details bevestigen in grote lijnen het bovenstaande beeld. Toch zijn er enkele interessante uitzonderingen:

- Binnen de sector economie zijn er grote verschillen. De studies bedrijfseconomie en vooral accountancy scoren verrassend hoog. Bij de laatste studie speelt deels mee dat er een relatief hoger aandeel studenten met dyslexie wordt aangetroffen.
- In de HBO-sector onderwijs is er veel kritiek op de pabo en pedagogiek (score 5,9 en 5,8), terwijl pedagogiek in het WO juist de studie is waar studenten met een handicap het meest tevreden zijn!

Want hoe zit het in het **WO**? We zagen eerder dat daar tussen de sectoren minder grote verschillen zijn in aantal studenten met een handicap. Maar er is wel degelijk verschil in hun waardering voor de manier waarop ze behandeld worden. Ook op de universiteiten is de

⁵ De rapportcijfers in deze grafieken, en in de instellingsranking op pagina 15, zijn gebaseerd op een samenvattende totaalscore waarin de volgende thema's meetellen: Intake, Informatie, Hulpmiddelen, Aanpassing Onderwijs, Begrip en Begeleiding. Het thema gebouwen telt hier dus niet standaard mee in de rankings.

waardering van de doelgroep bij de exacte richtingen relatief hoog. En net als in het HBO zijn die waarderingscijfers het laagst bij taal en cultuur en in de juridische richtingen. Daarnaast vallen twee dingen op:

De sector *onderwijs en opvoeding*. Anders dan in het HBO blijken de universitaire studenten met een functiebeperking in deze sector gunstig te oordelen.

Verder valt op dat ook de sector *techniek* in het WO redelijk gunstig scoort. Het feit dat studenten met een functiebeperking hier slechts 6 procent van de studentenpopulatie vormen, is kennelijk geen belemmering voor behoorlijke dienstverlening. De score wordt ook niet vertekend door het wat hogere aandeel dyslexie dat we in deze sector aantreffen: als deze studenten niet meetellen, krijgt deze sector exacte dezelfde score.

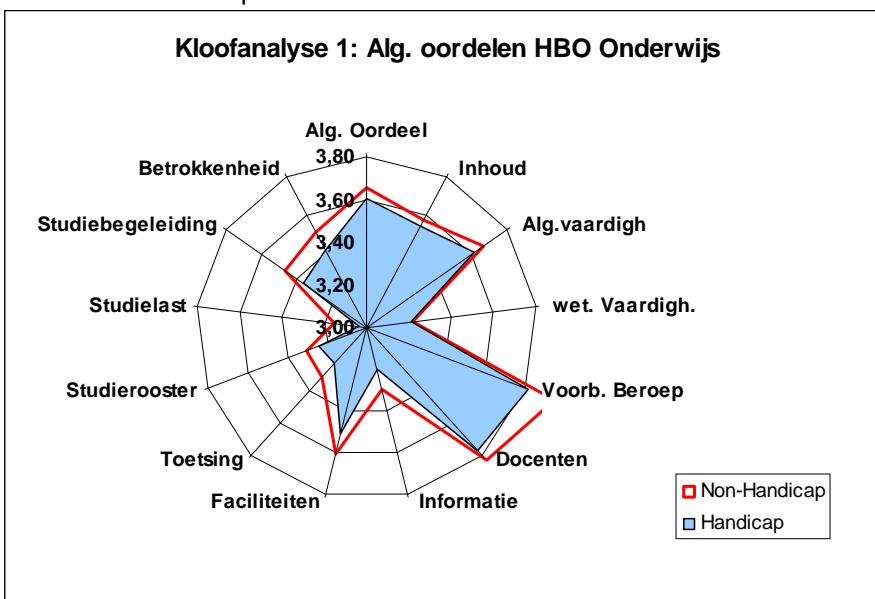
Op het niveau van grote studierichtingen zijn er ook in het WO enkele interessante uitzonderingen. Zo blijken bij *bestuurskunde* en *bedrijfskunde*, anders dan bij rechtsgeleerdheid, de studenten met een handicap relatief gunstig gestemd over de faciliteiten en begeleiding die zij krijgen. Beide studies staan bij de grote studies in de top-vijf.

4.3 De kloof in tevredenheid per sector en studie:

4.3.1 Oordelen op hoofdthema's

In paragraaf 3.3. presenteren we een nieuwe aanpak. De oordelen van studenten met een functiebeperking over de reguliere thema's van de NSE worden hierin systematisch vergeleken met de oordelen van andere studenten. De vraag is steeds of er een *kloof in tevredenheid* tussen beide groepen gevonden wordt. Deze kloof kan op verschillende manieren in beeld gebracht worden. Allereerst op het niveau van 13 hoofdthema's uit de Nationale Studentenenquête. We geven hier het landelijke beeld van twee sectoren als voorbeeld.

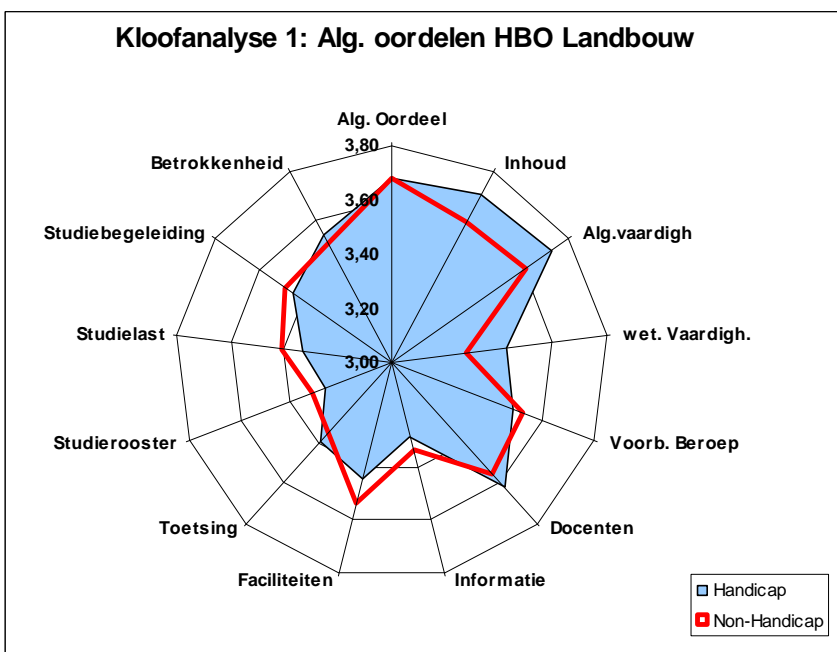
Beide grafieken laten de algemene oordelen van de studenten zien, in 5-puntsschaal. De rode lijn is het oordeel van de studenten zonder handicap, het blauwe vlak toont het oordeel van de studenten met een handicap. Hoe verder de rode lijn buiten het blauwe vlak ligt, hoe groter het aandeel voor studenten met een handicap.

De eerste grafiek toont de sector **HBO Onderwijs**. We zien dat de studenten met een handicap op bijna alle fronten minder tevreden zijn dan de *non-handicap*groep. Tegelijk blijkt de kloof niet overal even breed. Op inhoudelijke aspecten van het onderwijs (rechts boven in de grafiek) zijn de studenten met een handicap bijna even tevreden als anderen. Duidelijk minder tevreden zijn ze over organisatorische en begeleidingsaspecten van de opleiding, inclusief de studielast en de voorbereiding op het beroep. Dit ligt in lijn met de bevindingen die wij in 3.3. deden over het gehele hoger onderwijs.

De sector **HBO Landbouw** laat zien dat grotere onvrede onder studenten met een handicap geen onvermijdelijk natuursverschijnsel is. Ook in deze sector zijn deze studenten op enkele organisatorische punten wel kritischer over hun opleiding dan anderen; maar als het om de inhoud van het onderwijs gaat, oordelen ze juist duidelijk positiever. Deze omgekeerde kloof zullen we nog enkele malen tegenkomen. Hij laat zien dat studenten met een handicap niet per definitie de moeilijke doelgroep zijn waarvoor ze

soms worden aangezien. Juist door hun beperking hebben deze studenten vaak een goed voorbereide en bewuste keus gemaakt, en hebben ze een sterke motivatie. Opleidingen die de knelpunten voor deze studenten goed aanpakken, krijgen daar gunstige oordelen over het onderwijs zelf voor terug. Kennelijk lukt dit bij de praktisch georiënteerde HBO-landbouwopleidingen al goed.

4.3.2 Oordelen per studie op specifieke benchmarkpunten

In 3.3. is geconstateerd dat de onvrede van studenten met een handicap zich concentreert op een aantal aspecten van informatie, organisatie en begeleiding. Daarnaast verloopt de samenwerking en communicatie in het vaardigheidsonderwijs niet altijd soepel.

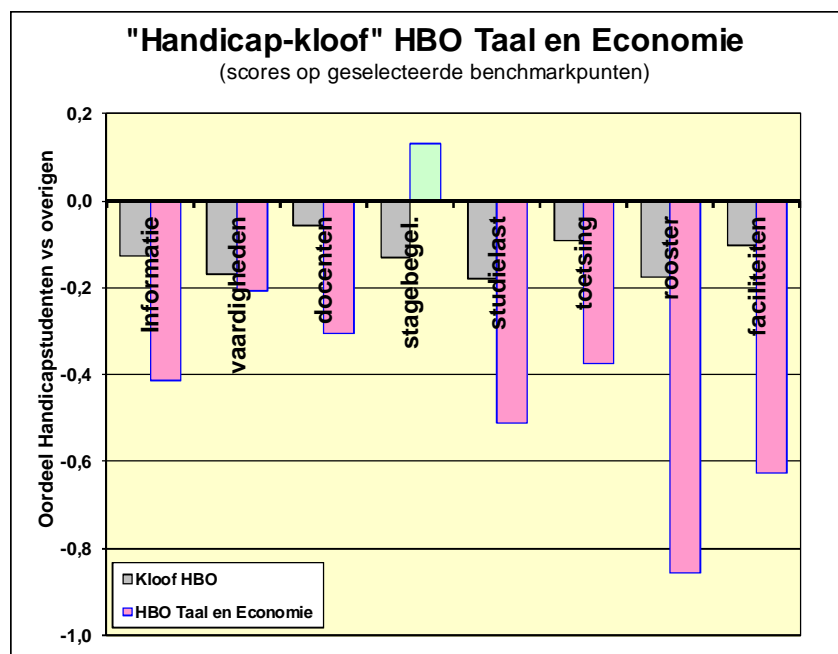
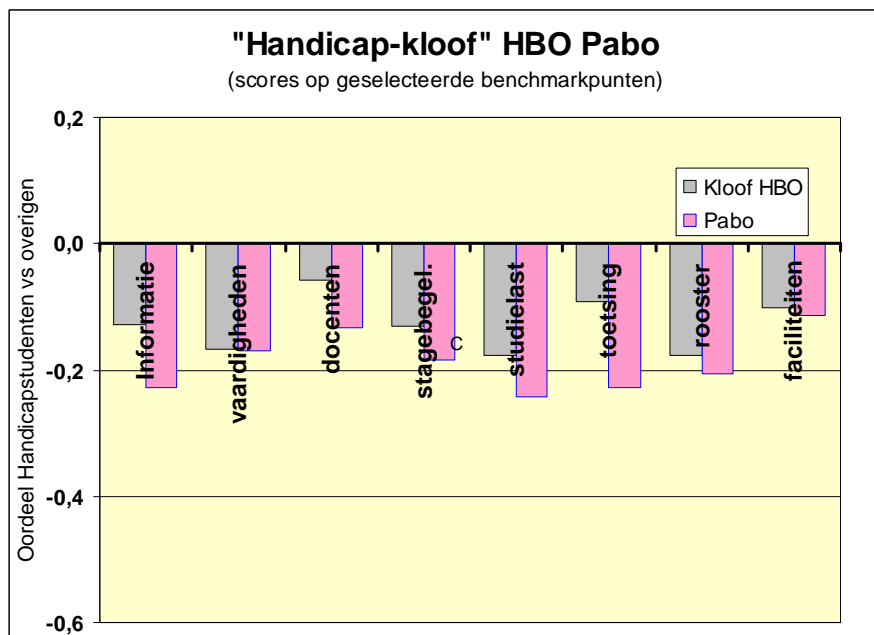
Om de prestaties van opleidingen bij de opvang en begeleiding van de doelgroep te monitoren, is het dus van belang om op deze aspecten in te zoomen⁶. Opnieuw gaat het dan om de vraag hoe, in het algemene deel van de NSE, het oordeel van studenten met een handicap afwijkt van dat van de overige studenten.

Zowel in het WO als het HBO is die afwijking in het algemeen negatief. Studenten met een handicap zijn dus minder tevreden. Wij noemen dit de handicapkloof. In deze paragraaf wordt de breedte van die kloof voor een aantal studies vergeleken met het landelijke HBO- of WO-gemiddelde. De dunne zwarte lijn geeft dit overall landelijke gemiddelde aan. De dikkere blauwe lijn staat voor de kloof bij de betreffende studie. Doet een opleiding het landelijk gezien slechter dan het algemene gemiddelde, dan wordt dit verschil met een rode balk gemarkeerd. Blijken studenten met een handicap bij een studie minder medeleedte ondervinden van hun handicap, dan zien we groene balken.

Bij de **pabo's** blijkt de kloof voor studenten duidelijk groter dan het landelijke gemiddelde. Dit betreft niet zozeer de samenwerking met andere studenten, en ook niet de faciliteiten. De belangrijkste knelpunten liggen op het gebied van de toetsing, de informatievoorziening en de begeleiding door de docenten. Kennelijk missen studenten hier duidelijke en haalbare regelingen, en helderheid over de voor hen geldende regels. Deze bevindingen maken het ongunstige resultaat voor de sector onderwijs beter te begrijpen.

HBO Taal en Economie

Deze groep studies springt eruit met een grotere kloof in oordeel tussen studenten met een handicap en anderen. Het betreft hier oordelen van 86 studenten - ruim voldoende voor betrouwbare resultaten. De kritiek betreft meerdere aspecten. De roosters en de faciliteiten bieden de grootste knelpunten. De stagebegeleiding scoort daarentegen juist bovengemiddeld goed.

⁶ In bijlage 5 staat een exact overzicht van welke aspecten in dit meetinstrument zijn opgenomen.

HBO Mondzorgkunde

Er zijn ook opleidingen waar van de verwachte kloof geen sprake blijkt te zijn. Hier oordelen de studenten met een handicap dus op de getoonde aspecten gelijk of zelfs positiever dan andere studenten.

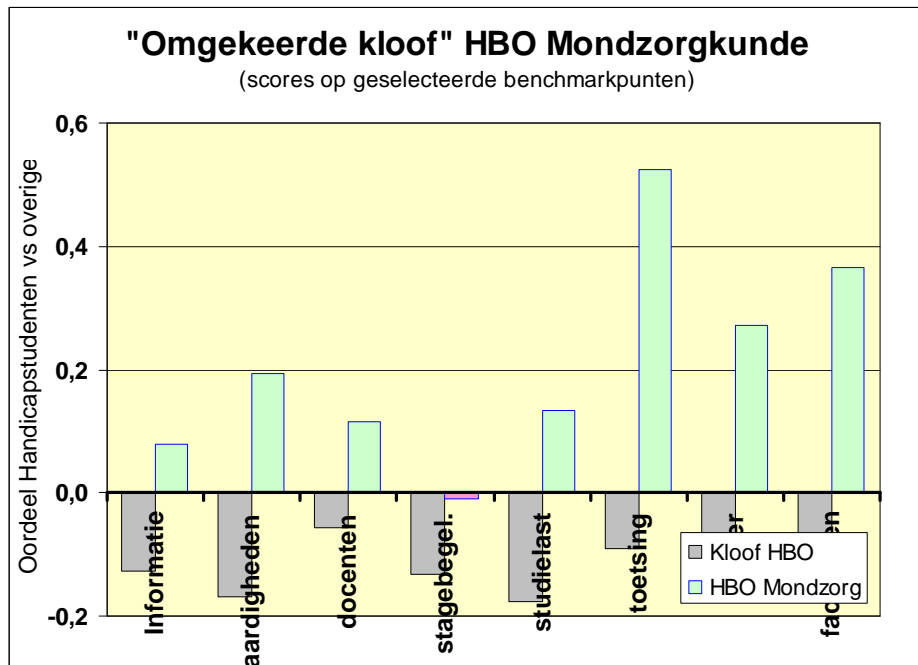
Een extreem voorbeeld zijn de hiernaast getoonde resultaten van de opleiding HBO Mondzorgkunde (N=35).

Als we ook kijken naar de antwoorden op de specifieke handicapvragen, dan scoort deze opleiding daar niet zo hoog. Die lage scores lijken in dit geval vooral een echo van meer algemene onvrede van alle studenten over de opleiding. Want ook studenten zonder handicap blijken (zeer) kritisch over

zaken als toetsing en faciliteiten bij deze opleidingen. Nog kritischer zelfs.

Kennelijk slagen deze kleinschalige opleidingen in verhouding goed in de opvang en begeleiding van deze doelgroep.

Alleen bij de stagebegeleiding zien we de grafiek de x-as raken. Hier zijn de studenten mondhygiëne met een handicap dus even (on-)tevreden als studenten zonder handicap. Maar deze nulscore is nog altijd gunstiger dan de handicapkloof die we bij de meeste studies aantreffen.

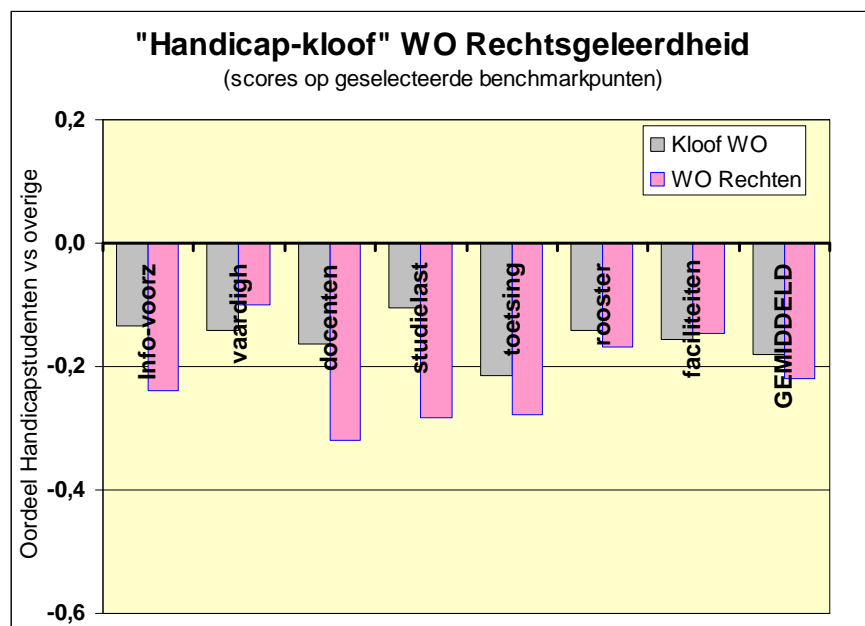
4.4 De kloof in het WO

Bij de universitaire studies komen we vergelijkbare verschillen tegen. We tonen hier twee voorbeelden.

Ten eerste de studie **rechtsgedeerdheid**.

Hier is de kloof zeker aanwezig. Studenten met een functiebeperking hebben hier duidelijk extra last van het beperkte contact met docenten, maar ook van problemen met deadlines. Dit bevestigt de ongunstige scores van Rechten in het specifieke handicap-gedeelte van de Nationale Studentenenquête.

Toch zijn de nadelen van een handicap op een enkel punt minder groot dan het landelijke WO-

gemiddelde. Dit betreft het vaardigheidsonderwijs. Deze groep studenten struikelt dus niet zozeer over de praktische component van de opleiding.

Een tegenpool is de veel kleinschaliger opleiding **fiscaal recht**. Hier hebben 23 studenten met een handicap hun oordeel gegeven. Dit is een net voldoende voor een betrouwbare meting. Hier is het contact met docenten geen probleem, net zo min als de informatievoorziening. Over de aandacht voor communicatieve vaardigheden zijn deze studenten zelfs zeer positief.

Bij deze studie strookt dit alles met de resultaten bij de specifieke handicapvragen. Ook die zijn bij fiscaal recht zeer gunstig. Naast deze opleiding scoren vooral ook WO econometrie en WO informatica gunstig in de klooftestq

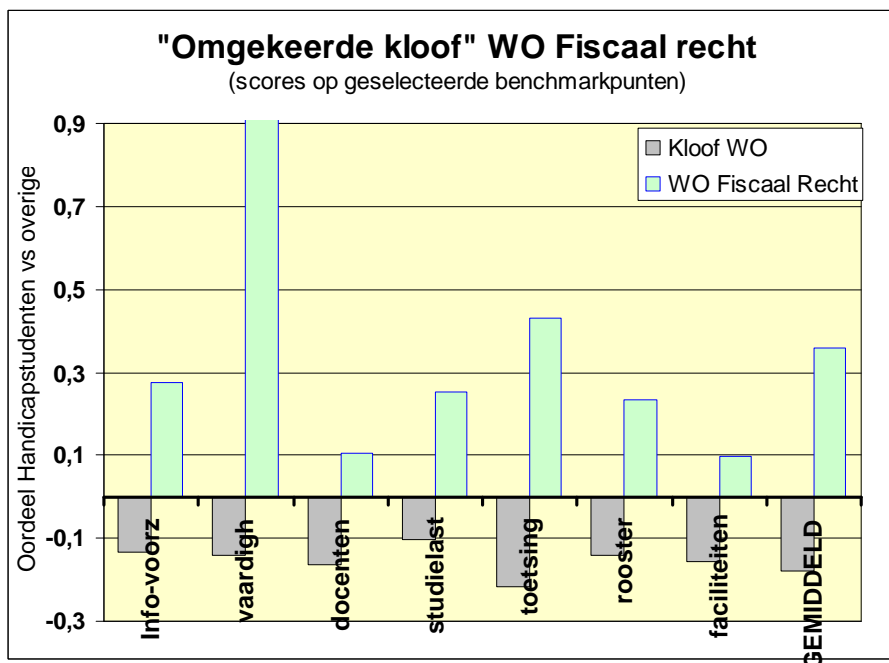
Voor het gehele HBO en WO geldt dus wel dat er een meetbare handicapkloof bestaat, maar dit geldt niet voor alle studies en voor alle aspecten. In gevallen als

mondzorgkunde en fiscaal recht zien we zelfs een *omgekeerde handicapkloof*: juist op de punten die voor hen nauw luisteren (zoals de organisatie van roosters en toetsing, en de studielast) oordelen studenten met een functiebeperking positiever dan studenten zonder handicap.

Dit resultaat hoeft niet alleen verklaard te worden uit positieve discriminatie. We meten immers geen feitelijke situaties, maar de *tevredenheid* over de betreffende aspecten. En veel wijst erop dat studenten met een functiebeperking zelf twee eigenschappen hebben die een positieve rol kunnen spelen:

- Hun keus voor een studie is vaak bewuster en hun studiemotivatie is sterker dan bij de gemiddelde student.
- Door eerdere ervaringen uit hun onderwijs carrière zijn ze op tegenslagen voorbereid.

Als er bij een opleiding dus een redelijke mate van begrip en flexibiliteit, en er daadwerkelijk enige aanpassing van studie- en tentamenroosters mogelijk is, is het niet gek als deze groep studenten dat positief waardeert. In die zin kan een opleiding aan deze doelgroep dankbare klanten hebben.

5 Oordelen per instelling

Ten slotte willen wij aandacht besteden aan verschillen tussen instellingen. Door de omvangrijke steekproef van de Nationale Studentenenquête in 2010 is het dit keer voor het eerst mogelijk om cijfers per instelling te geven op basis van één enquêtejaar, in plaats van meerjarige totalen. Dit biedt een betere basis voor om de actuele situatie, en vanaf 2001 ook eventuele trends in kaart te brengen.

5.1 De specifieke handicapvragen

Wij beginnen weer bij het specifieke handicapgedeelte van de Nationale Studentenenquête, met de gerichte vragen naar de intake, begeleiding en faciliteiten van de doelgroep. Uit zes van deze thema's wordt een totaalscore berekend. Hiernaast zijn twee ranglijsten van instellingen te zien die op deze score gebaseerd zijn.

In het **HBO** kijken we eerst naar de grotere instellingen. Daar stoot de agrarische HAS in Den Bosch de winnaar van vorig jaar (NHTV in Breda) van de troon. De NHTV staat nog wel tweede. Ook hogeschool Windesheim keert terug in de top. Nieuw in de kopgroep zijn Stenden en Van Hall Larenstein.

Ook in de staart van het klassement zien we oude bekenden terug, zoals hogeschool Leiden en de NHL uit Leeuwarden. De verschillen in beoordeling per instelling vertonen dus een behoorlijke stabiliteit.

Bij de **universiteiten** zijn Wageningen en Twente net als vorig jaar weer de nummer één en twee. Nijmegen is iets teruggezakt naar de middenmoot. Onderaan de lijst wordt Delft nu afgelost door de UvA, die drie plaatsen is gezakt. Relatief veel kritiek krijgt ook weer de Erasmus Universiteit.

Bij de **kleine HBO-instellingen**, met minder dan 100 oordelen van studenten met een handicap, vallen er nog enkele op door een zeer gunstige of juist zeer ongunstige waardering voor de opvang en begeleiding van studenten met een handicap. Zowel onder de toppers als bij de floppers vinden we enkele pabo's. Verder krijgen twee kunsthogescholen, net als Artez bij de grotere instellingen, een lage waardering.

Maar de uitersten worden bezet door twee particuliere instellingen. Helemaal aan de top staat het **Instituut voor de Mobiliteitsbranche** (IVA) in Driebergen. Voor de kenner komt dit niet uit de lucht vallen: deze hogeschool heeft een reputatie opgebouwd als de plek waar moeilijk lerende jongens alsnog in een omgeving met veel discipline een vak kunnen leren. Die aanpak oogst al jaren veel waardering.

Bij de bekostigde hogescholen scoort de gereformeerde lerarenopleider de Driestar vrijwel even hoog. Ook hier zijn discipline en persoonlijke begeleiding sleutelwoorden. Dat kleinschaligheid geen garantie voor goede begeleiding is, bewijst de tweede helft van de lijst. Onderaan staat de commerciële hogeschool **HBO Nederland** met een wel zeer droevige score.

Middel-/grote hogescholen	Totaal
HAS Den Bosch	6,72
NHTV internat Hs Breda	6,49
Stenden Hogeschool	6,34
Christelijke Hs Windesheim	6,36
Van Hall Larenstein	6,32
Christelijke Hogeschool Ede	6,26
Hogeschool Zuyd	6,19
Hs. voor de Kunsten Utrecht	6,16
Avans Hogeschool	6,16
Hogeschool Zeeland	6,15
De Haagse Hogeschool	6,11
Hogeschool Rotterdam	6,05
Hogeschool Utrecht	6,01
Fontys Hogescholen	5,97
Hanzehogeschool Groningen	5,90
Hs. van Arnhem en Nijmegen	5,89
Hogeschool INHOLLAND	5,84
Saxion Hogeschool	5,79
Hogeschool van Amsterdam	5,60
Hogeschool Leiden	5,47
Noordelijke Hs Leeuwarden	5,41
ArtEZ Hs voor de Kunsten	5,36

Universiteiten	Totaal
Wageningen Universiteit	6,99
Universiteit Twente	6,83
Vrije Universiteit Amsterdam	6,39
Universiteit Maastricht	6,38
Radboud Universiteit Nijmegen	6,36
Techn Universiteit Eindhoven	6,33
Universiteit Leiden	6,25
Rijksuniversiteit Groningen	6,13
Universiteit Utrecht	6,03
Universiteit van Tilburg	6,03
Technische Universiteit Delft	6,01
Erasmus Universiteit Rotterdam	5,96
Universiteit van Amsterdam	5,76

Kleine hogescholen	
hoogste scores	
IVA Driebergen (part.)	7,34
Driestar educatief	7,28
Katholieke PABO Zwolle	6,79
laagste scores	
Saxion Next (part.)	5,35
Hogeschool. Edith Stein	5,28
Kon. Conservatorium/ Hs BKMD	5,22
Ped. Hogeschool De Kempel	5,21
Hs. IPABO A'dam Alkmaar	5,12
Codarts Hs voor de Kunsten	5,08
HBO Nederland (part.)	4,68

5.2 Benchmarking: De kloof in tevredenheid, vergeleken tussen instellingen

De ranglijst van waarderingcijfers op de specifieke handicap-themas, zoals getoond in de voorgaande paragraaf, laat goed zien hoe sterk de tevredenheid van studenten met een functiebeperking uiteenloopt tussen de instellingen. De verschillen in rapportcijfer zijn veel groter dan men aantreft in de algemene rankings op basis van de Nationale Studentenenquête.

Er zijn wel veel parallellen tussen de handicapranking en die algemene ranglijsten. Dit is ook wel te begrijpen. Bij instellingen met veel persoonlijke aandacht voor de student ligt het voor de hand dat zowel algemene studenten als studenten met een handicap gunstige oordelen afgeven. En ook het omgekeerd gaat ongetwijfeld in hoge mate op: slordige regelingen, weinig contact met docenten: dit levert lage cijfers op in de algemene enquête, maar zeker ook in de handicap-module. De samenhang tussen de algemene en de specifieke ranking is daarom realiteit. En dat is uitstekend.

Toch is het voor instellingen die de positie van studenten met een functiebeperking willen verbeteren, wel van belang om te weten in welke mate de kritiek van deze groep algemene tekortkomingen van de instelling betreft, en in welke mate het gaat om specifieke knelpunten in de intake, begeleiding en ondersteuning van deze groep studenten.

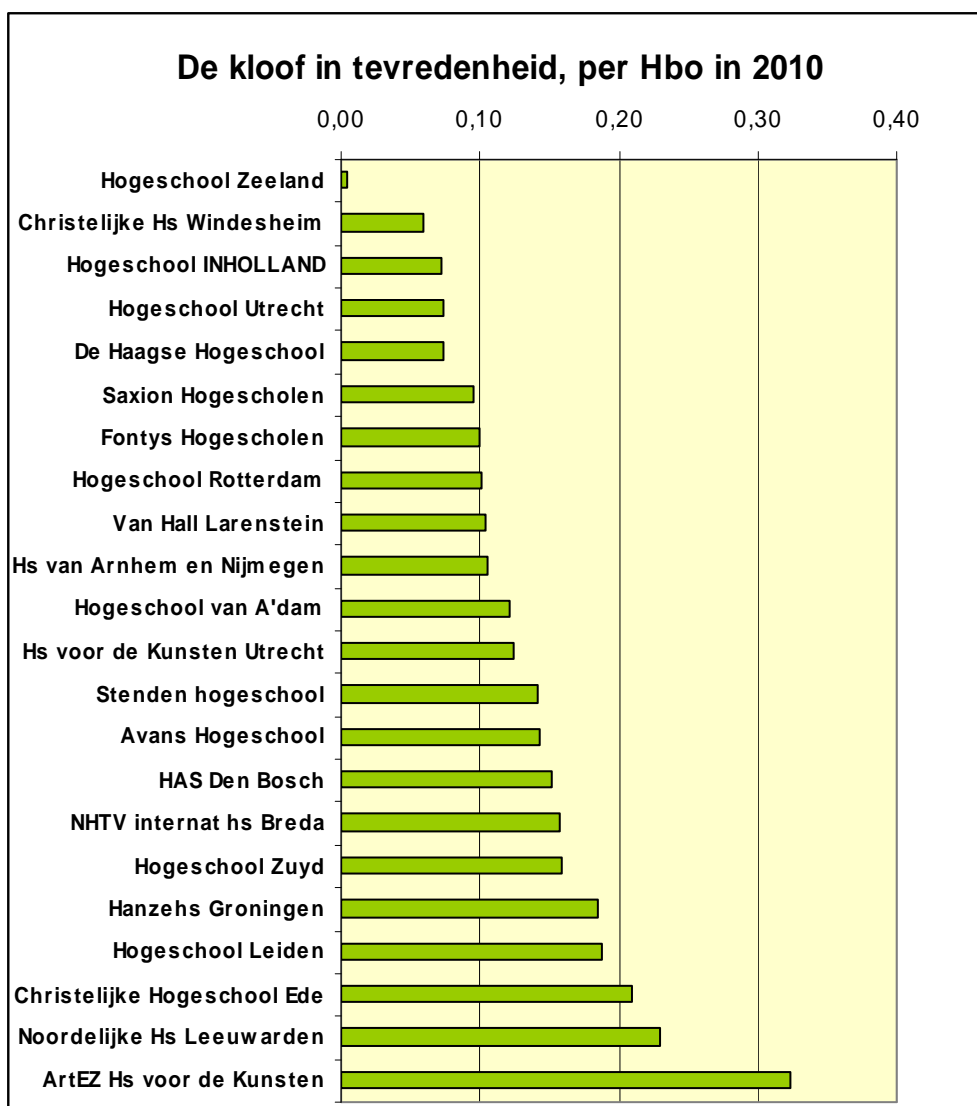
Daarom bezien we hier opnieuw de kloof in tevredenheid tussen studenten met een handicap en andere studenten, maar nu op het niveau van instellingen. Daarbij is vooral ook relevant bij welke issues de knelpunten voor deze doelgroep precies liggen.

Er zijn verschillende manieren om de kloof bij een instelling in beeld te brengen:

- op basis van alle hoofdthemas uit de algemene NSE-vragenlijst
- op basis van de aspecten die het meest handicapgevoelig blijken (zie 3.3.)
- uitgesplitst naar faculteit
- uitgesplitst naar faculteit en thema.

Hier zoomen wij in op type **b**, en vervolgens naar de uitsplitsing per faculteit (c, d).

Hiernaast is een volledige lijst van grote **HBO**-instellingen te zien, met steeds de breedte van de kloof in waardering tussen studenten met en zonder een handicap. Allereerst valt op dat het deels andere instellingen zijn die hier gunstig scoren. *Hogeschool InHolland* staat bijvoorbeeld hoog op deze lijst, terwijl deze toch een lager dan gemiddeld cijfer kreeg op de vragen over handicapvriendelijkheid. De conclusie moet zijn dat studenten met een handicap hier wel op flinke knelpunten stuiten, maar dat deze weinig ernstiger zijn dan de problemen waar andere studenten

bij InHolland mee kampen.

Bij de NHTV in Breda zien we enigszins het omgekeerde. Deze instelling krijgt van studenten met een handicap weliswaar een relatief hoge waardering, maar dit moeten we zien tegen de achtergrond van de in het algemeen hoge kwaliteit van deze instelling. Bij deze instelling blijkt er wel degelijk sprake van een kloof in tevredenheid, dus mogen we aannemen dat hier juist wel sprake is van specifieke knelpunten voor de doelgroep.

Een ander extreem geval is de Artez Hogeschool. Hier gaapt de breedste kloof in tevredenheid tussen studenten met een functiebeperking en anderen. Dit is te begrijpen: in het algemeen wordt Artez altijd gunstig beoordeeld, maar deze studenten stuiten op flinke problemen. Ziedaar de kloof.

Bij de wat kleinere instellingen zijn overigens nog enkele extremere gevallen te vinden:

Negatief: Bij de zelfstandige pabo De Kempel in Helmond, die in het algemeen zeer hoog gewaardeerd wordt door studenten, ligt de waardering van studenten met een handicap voor de geselecteerde thema's gemiddeld **0,47** rapportpunt lager dan die van anderen. Bij de particuliere toerismehogeschool TIO is de kloof 0,42 rapportpunt breed. Beide instellingen schieten duidelijk tekort in het bieden van specifieke begeleiding voor deze groep studenten.

Positief: Bij een ander particulier instituut, het Instituut voor de Mobiliteitsbranche (IVA) in Driebergen, komen we tegen wat we ook landelijk bij een enkele studie zagen: de **omgekeerde kloof**. De studenten met een functiebeperking geven hier gemiddeld **0,53** punt hogere waarderingen dan anderen voor zaken zoals informatievoorziening, faciliteiten, begeleiding en studielast. En dat terwijl deze opleiding in het algemeen al zeer gunstig wordt beoordeeld.

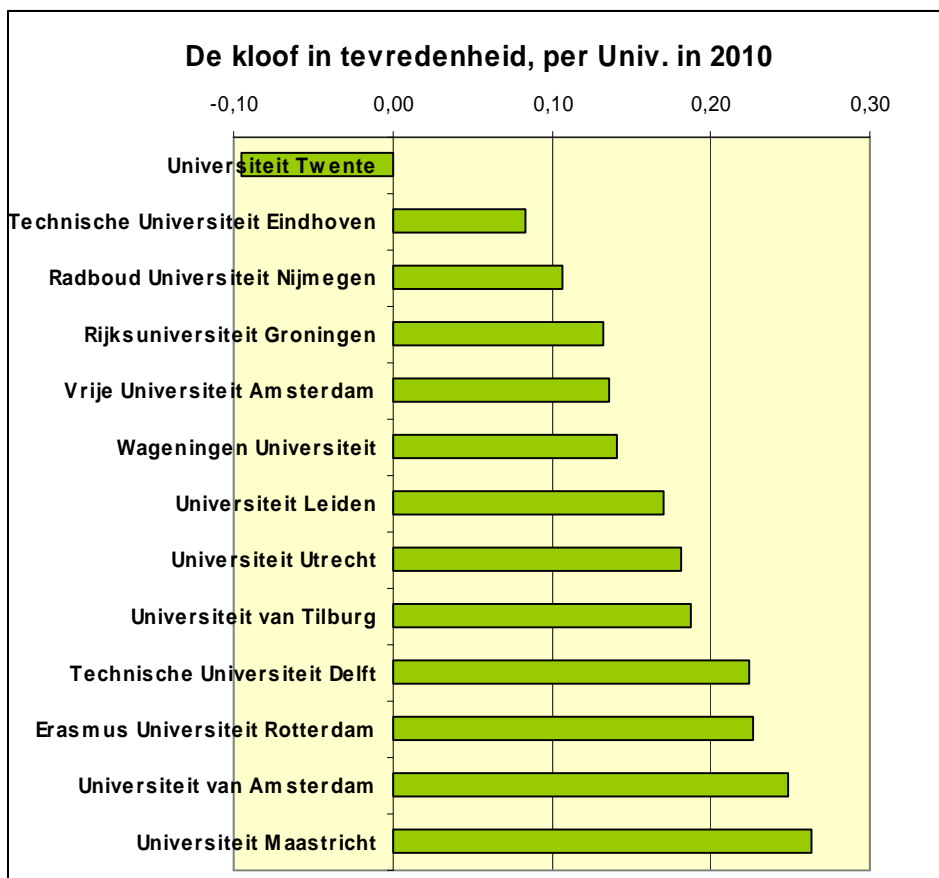
Er is dus geen sprake van positieve actie ten koste van de overige studenten. Toch blijft de omgekeerde kloof intrigeren. Het intensieve contact dat deze instelling met leerlingen heeft, maakt kennelijk een zeer goede begeleiding mogelijk. En zoals eerder gezegd: dan kan het effect optreden dat deze groep des te positiever oordeelt.

En hoe zit het in het **WO**?

De grafiek hiernaast laat o.a. een opvallend verschil zien tussen Twente en Wageningen. Beide instellingen stonden samen aan top op de ranglijst op basis van de handicapvragen in de NSE. Maar in Wageningen blijkt er toch nog een flinke kloof te zijn: studenten met een handicap oordelen wel vrij positief, alleen zijn de andere studenten nog veel positiever. Zo bezien, kan Wageningen de doelgroep van dit rapport toch nog beter tegemoet komen.

In Twente is het omgekeerde het geval.

Hier doet zich in lichte mate een zelfde situatie voor als bij het IVA in Driebergen. De studenten met een handicap oordelen nog positiever dan hun collega's. Aan specifieke zorg voor deze groep valt in Twente dus waarschijnlijk niet veel meer te winnen.

5.3 Naar volwaardige benchmarkrapportages voor instellingen

In het verlengde van de hiervoor gepresenteerde resultaten, wordt in studiejaar 2010-2011 aan universiteiten en hogescholen de mogelijkheid geboden van een meer gedetailleerde benchmarkrapportage over de mate waarin de instelling succesvol studeren met een handicap mogelijk maakt.

Deze rapportages bevatten ten opzichte van de hier getoonde resultaten meer oordelen op specifieke aspecten. Ze combineren de twee invalshoeken waarmee in het voorgaande steeds werd beoordeeld. En ze gaan in op de verschillen tussen faculteiten of grote opleidingen.

Hier geven we twee voorbeelden van een tabel die over dat laatste gaat: verschillen tussen faculteiten.

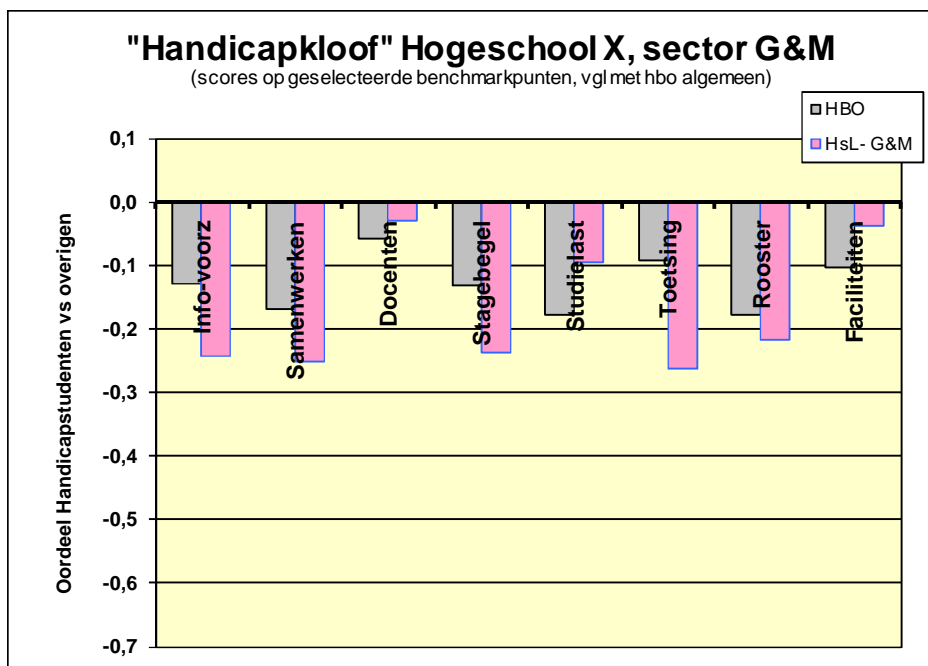
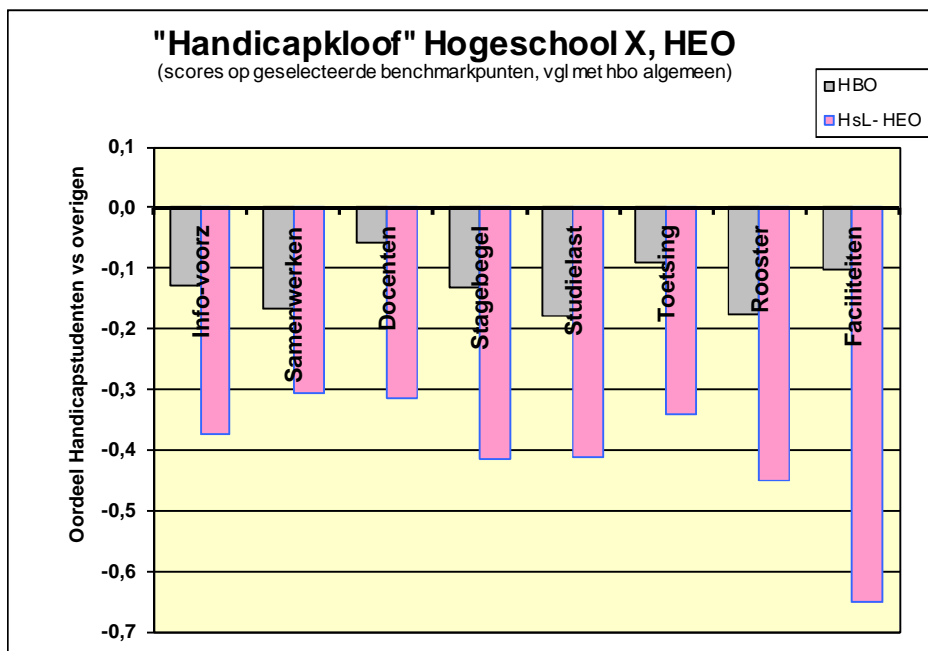
Het betreft de resultaten van de kloofanalyse voor een middelgrote hogeschool.

Bij de **economische** opleidingen van deze hogeschool is de situatie voor studenten met een functiebeperking ronduit zorgwekkend. Met name het studierooster en het functioneren van de (ICT-) faciliteiten zorgen voor grote problemen.

Bij de **sociale** opleidingen van dezelfde instelling is de situatie duidelijk gunstiger. De begeleiding door docenten, de studielast en de faciliteiten vormen geen noemenswaardige bron van extra klachten vanuit de doelgroep.

Wel stuiten ze iets meer dan andere studenten op problemen met de toetsing, in de informatievoorziening, bij het leren communiceren bij de stagebegeleiding. Communicatieproblemen zijn hier dus de rode draad.

[NB: bij deze faculteiten waren de oordelen van de 35 en 56 studenten met een functiebeperking beschikbaar voor bovenstaande analyses. Bij minder dan 25 respondenten worden deze analyses niet meer volledig betrouwbaar geacht]

6 Samenvatting en conclusies

Deze rapportage is gebaseerd op oordelen uit de Nationale Studentenenquête (NSE), waaronder de antwoorden op specifieke vragen voor studenten met een functiebeperking. Dankzij de schaalvergroting van de NSE in 2010 (meer dan een kwart van alle studenten deed mee) heeft deze zevende rapportage een bredere basis dan ooit. De resultaten zijn in hoge mate representatief voor het gehele hoger onderwijs en er zijn fijnmaziger analyses en preciezere uitspraken mogelijk dan voorheen.

1. Aantal: Op ruim 152 duizend ondervraagden meldden dit jaar bijna 15 duizend studenten een handicap of functiebeperking. Dit komt neer op 9,7 procent, en ligt iets hoger dan in vorige enquêtejaren. In het HBO ligt het percentage opnieuw wat hoger dan in het w.o. (10,6 tegen 8,0)
2. Handicaps: Studenten met dyslexie of dyscalculie vormen weer de grootste groep. Hun aandeel in de respons is 42%. In het HBO en bij jongens ligt dit nog hoger. De tweede grote groep zijn studenten met psychische problematiek (15%; bij meisjes bijna 20%). Daarna komen onder meer chronische ziekte (10%), energietekort (4,6%) en pijnklachten (4,3%); ook deze kwalen treffen vooral vrouwen. Daartegenover staan concentratieproblemen (5,6%) en autisme (2,9%), met een mannelijke meerderheid. Fysieke handicaps zoals bewegingsbeperking, gezichts- of gehoorstoornis tellen samen op tot 7 procent van de studenten met een functiebeperking.
3. Lichte vooruitgang: De ondervraagde studenten zijn nog steeds matig tevreden over de intake, voorlichting, begeleiding en andere diensten van hun opleiding voor ~~st~~ studeren met een handicap. Toch is er lichte vooruitgang: de rapportcijfers komen 0,2 punt hoger uit dan het gemiddelde van de afgelopen jaren. De waardering in het HBO stijgt sterker dan die in het WO. Het gevolg is dat de achterstand van het HBO slinkt. Het gemiddelde rapportcijfer is er nu 6,0 tegen 6,3 in het WO.
4. Goede informatie en begeleiding zijn al jaren het zwakste punt van ~~aan~~ aangepast studeren in het hoger onderwijs. Dat is ook nu weer het geval, maar er is op deze punten wel verbetering zichtbaar. Vooral in het HBO is de waardering voor zowel de intake als de informatievoorziening dit jaar gunstiger dan voorheen. De waardering voor de specifieke begeleiding is juist licht gedaald. Verder voelen de studenten met een handicap zich beter begrepen dan voorheen. Zowel in het HBO als het WO geven ze daar ongeveer een rapportcijfer 6,5 voor.
5. Het type handicap heeft enige invloed op de oordelen van studenten. Zo zijn studenten met dyslexie over de meeste aspecten van de dienstverlening wat positiever dan studenten met andere handicaps. Daar tegenover staat dat ze juist kritischer zijn over de begeleiding en het ~~begrip~~ begrip van de docenten. (Alles samen scoort deze groep maar 0,1 rapportpunt hoger dan het gemiddelde van alle handicaps.)
6. De aanpassing van gebouwen krijgt een vrij gunstige waardering: WO 7,0 en HBO 6,8. De oordelen van studenten met een gezichts- of bewegingsbeperking wijken weinig af van dit gemiddelde. Alleen studenten met een gehoorstoornis blijken duidelijk kritischer. Hun waarderingscijfers liggen 0,7 punt lager. Op het gebied van ringleidingen of vergelijkbare voorzieningen is dus nog werk aan de winkel.
7. Nieuwe analyses van oordelen in het reguliere deel van de Nationale Studenten Enquête werpen licht op de specifieke problemen voor studenten met een functiebeperking. Het gaat vooral om: te zware of onevenwichtige studielast, knelpunten met studieroosters en de informatievoorziening en problemen rond toetsing. Bij de universiteiten knelt het ook met de faciliteiten, zoals de geschiktheid van onderwijsruimtes en werkplekken voor zelfstudie. Op al deze punten geven studenten met een handicap lagere cijfers dan anderen. Gemiddeld is dit verschil niet groot (0,15 rapportpunt), maar bij bepaalde opleidingen loopt deze ~~af~~ kloof in tevredenheid flink op.
8. Per sector zijn er verschillen. In het HBO kiezen studenten met een handicap vaker voor studies met een praktische inslag (kunst, techniek, landbouw, gezondheid). In het WO springen vooral de kunststudies er uit. Bij juridische en economische studies is het aandeel van studenten met een handicap kleiner. In grote lijnen zien we deze sectorverschillen terug in de tevredenheid over

aangepast studeren. Ook in het WO scoren de technische en exacte studies relatief gunstig. Opmerkelijk is dat WO pedagogiek hoog scoort, terwijl HBO pedagogiek juist vrij veel kritiek krijgt.

9. Universiteiten: In het WO krijgen de universiteiten van Wageningen en Twente, net zoals een jaar geleden, duidelijk de meeste waardering van de doelgroep voor de mogelijkheden tot aangepast studeren. Uit de nieuwe analyses van 2010 (zie 7) blijkt zelfs dat studenten met een handicap in Twente positiever oordelen over een aantal kritische aspecten van hun opleiding dan studenten zonder functiebeperking. Zo is de omgekeerde kloof er bij geen enkele andere universiteit. Maastricht is op dit punt het andere uiterste: studenten met een handicap zijn er wel redelijk tevreden, maar als de oordelen worden afgezet tegen die van studenten zonder handicap, dan blijkt bij deze instelling de kloof in tevredenheid het breedst van het gehele WO.
10. Hogescholen. Bij de grote HBO-instellingen staat de NHTV in Breda opnieuw aan kop. Ook Windesheim in Zwolle scoort weer positief. Verder worden ook Stenden in Leeuwarden en Van Hall Larenstein (Wageningen/Leeuwarden) gunstig beoordeeld voor hun begeleiding van studenten met een handicap. Bij kleinere hogescholen zoals de pabo's zien we grote onderlinge verschillen in waardering. Dat geldt nog sterker voor de particuliere instellingen. Het IVA in Driebergen krijgt met een 7,34 de allerhoogste waardering van alle hogescholen voor de mogelijkheden van aangepast studeren. Het instituut HBO Nederland vormt met een cijfer van 4,68 juist het dieptepunt van de beoordeling door studenten met een handicap.
11. Hogescholen (2). Ook in het HBO voegt de analyse van de tevredenheidskloof belangrijke informatie toe. Zo hebben bij Hogeschool InHolland studenten met een handicap flinke kritiek op informatievoorziening, begeleiding en andere randvoorwaarden. Maar studenten zonder handicap blijken hierover vrijwel even kritisch. Bij deze instelling is er dus nauwelijks sprake van een tevredenheidskloof. Wat er aan onvrede is, lijkt een generiek probleem en geen specifieke kwestie van studenten met een handicap.
12. Verbeteren. Om instellingen te ondersteunen bij het verbeteren van de randvoorwaarden voor een succesvol studieverloop van studenten met een handicap, wordt dit studiejaar aan alle geïnteresseerde universiteiten en hogescholen de mogelijkheid geboden om een speciaal benchmarkrapport te laten opstellen. Zo'n rapport brengt het succes van de instelling op dit terrein in detail in beeld, per faculteit en per grote studie en op een reeks aspecten.

Bijlagen

B1: De vragen uit de Handicap-module van de NSE

Een belangrijk deel van de oordelen van studenten die in dit rapport worden gepresenteerd, zijn afkomstig uit de Handicap-module binnen de Nationale Studentenenquête. Dit is een apart blok met vragen, die alleen gesteld worden aan diegenen die aangeven dat zij een handicap of functiebeperking hebben die hen in meer of mindere mate belemmert bij hun studie.

Deze handicapmodule bevat al sinds 2004 een aantal vaste thema's. In 2010 zijn slechts enkele zeer kleine details veranderd. De hoofdindeling is echter gelijk gebleven. Hier geven wij de formulering van de enquêtevragen in 2009 en in 2010.

	2010	Gewijzigd t.o.v. 2009?
V23	Geef je oordeel over de voorlichting en informatievoorziening over studeren met een handicap of beperking bij je opleiding (hiermee bedoelen we brochures, studiegids, studentenstatuut, examenreglement, website)	Was: "Hoe beoordeel je (..) opleiding of instelling?"
V24	Geef je oordeel over de opvang die je opleiding aan studenten met jouw handicap bij de start van hun studie biedt	Vind je dat je opleiding o . genoeg opvang bij de start van hun studie biedt?
V26	Geef je oordeel over de beschikbare hulpmiddelen en faciliteiten , voor zover je die nodig hebt? (we bedoelen hiermee rust- of werkruimtes, werkplekaanpassingen, extra verlichting, scanner, computeraanpassingen zoals spraak of braille, ringleiding)	"Ben je tevreden over o ?
V27	Geef je oordeel over de geschiktheid van de gebouwen van je opleiding of instelling voor mensen met jouw handicap (we bedoelen hiermee de toegankelijkheid en begaanbaarheid, bijvoorbeeld door drempels, liften, breedte van de deuren, aangepaste toiletten, ringleidingen enzovoorts)	Zijn de gebouwen (...) geschikt gemaakt voor mensen met jouw handicap?
V28	Geef je oordeel over de aanpassingen in het onderwijs die je opleiding biedt (we bedoelen hiermee aanpassingen aan het rooster, inleverdata, andere les- en tentamenvormen, alternatieve opdrachten, andere stagemogelijkheden)	Ben je tevreden over o "
V29	geef je oordeel over de mate waarin de docenten en overige medewerkers begrip voor jou hebben	Geef een cijfer voor de mate waarin o .
V30	Geef je oordeel over de mate waarin de docenten en overige medewerkers voldoende kennis van zaken hebben, zodat zij op een geschikte wijze met jouw handicap omgaan	Geef een cijfer voor de mate waarin o o .
V31	Geef je oordeel voor de mate waarin medestudenten begrip voor jou hebben	Geef een cijfer voor de mate waarin o o .
V32	Geef je oordeel over de speciale begeleiding die je tijdens je studie krijgt (hiermee bedoelen we begeleiding in de studievoortgang, steun voor aanpassingen aan studie en voorzieningen, stagebemiddeling e.d.)	Wat is jouw oordeel over..?

Welke vragen worden gebruikt in dit rapport?

Bijna alle vragen worden benut in dit rapport. De zes thema's in veel grafieken zijn erop gebaseerd:

- Informatie = V23
- Opvang, intake = V24
- Hulpmiddelen = V26
- Aanpassing Onderw. = V28
- Begrip docenten en medw. = V29+V30 (gemiddelde van %begrip+en %kennis van zaken)
- Begeleiding = V32
- TOTAAL = Gemiddelde van deze zes.

Apart gerapporteerd wordt er over: V27 = Gebouwen (zie p. 9)

B2: relatie 5- en 10-puntsschaal

Sinds 2004 staan in deze gebruikerstoets steeds oordelen van studenten in rapportcijfers, dus uitgedrukt in een 10-puntsschaal. In 2010 is in de Nationale Studentenenquête echter een 5puntsschaal gehanteerd.

Omwille van historische vergelijking, en omdat een 10-puntsschaal voor een Nederlands nationaal publiek makkelijker te interpreteren is (elk cijfer, bv een zesje heeft een gevoelswaarde), zijn de nieuwe resultaten van een 5-puntsschaal getransformeerd naar een 10-puntsschaal.

Het is daarbij niet correct om de scores uit een 5-puntsschaal met 2 te vermenigvuldigen, want de ervaring leert dat respondenten deze schaal veel meer over de volle breedte gebruiken dan een 10-puntsschaal. Uitgebreide tests van ResearchNed, voorafgaand aan de invoering van de 5-puntsschaal, laten zien dat de spreiding op een 10-puntsschaal maar 1,5 tot 1,8 maal zo groot is als die op een 5-puntsschaal. Door in proefenquêtes oordelen te laten geven op beide schalen, kon een optimale regressie berekend worden. Deze bleek per vraag enigszins te variëren.

Mede op basis van vergelijking van NSE-scores van opleidingen in verschillende jaren, is C.H.O.I. voor de \pm Handicapmodule in de NSE tot een vaste omzettingsformule gekomen. Deze luidt:

$$\text{Tienpunts} = 1,6 * \text{Vijfpunts} + 1.$$

Dit betekent dus de volgende omzettingsreeks:

Vijfpuntsschaal	Tienpuntsschaal
2,4	5,14
2,6	5,26
2,8	5,58
3,0	5,90
3,2	6,22
3,4	6,54
3,6	6,86
3,8	7,18
4,0	7,40
4,2	7,72
4,4	8,04
4,6	8,36
4,8	8,68
5,0	9,00

De finetuning van de omzettingsformule kent een arbitrair element. Daarbij is een ν oorzichtige benadering gekozen. Het is dus zeer onwaarschijnlijk dat de duidelijke vooruitgang van de oordelen van 2009 naar 2010 een artefact is dat wordt veroorzaakt door de omzetting van 5-punts naar 10-puntsschaal.

B3: Oordelen Handicap-module per HBO-studie

(alleen studies met 40 of meer studenten met een handicap)

Studienaam	Ncases	Intake	Hulpmidd	Aanpassing	Informatie	Begrip	Begeleiding	Totaal
Voedingsmiddelentechnologie	44	6,90	7,16	7,13	6,74	6,70	7,00	6,94
Sport- en Bewegingseducatie (SBE)	55	6,61	6,77	6,68	6,33	6,29	6,10	6,46
Werktuigbouwkunde	184	6,33	6,67	6,52	6,42	6,32	6,15	6,40
Vrijetijdskunde	98	6,42	6,69	6,52	6,45	6,10	5,91	6,35
Biologie en medisch labaratoriumonderzoek	173	6,22	6,57	6,40	6,19	6,37	6,19	6,32
Sociaal Juridische Dienstverlening	51	6,07	6,67	6,60	6,12	6,29	6,14	6,32
Accountancy	130	6,24	6,80	6,41	6,04	6,26	6,04	6,30
Chemie	86	6,21	6,51	6,31	6,36	6,47	5,91	6,30
Elektrotechniek	146	6,36	6,53	6,31	6,17	6,53	5,87	6,29
Technische Informatica	72	6,21	6,44	6,42	6,24	6,31	6,01	6,27
Toerisme en Recreatie	84	6,35	6,63	6,19	6,21	6,04	6,09	6,25
Bouwkunde	267	6,30	6,44	6,42	6,17	6,23	5,89	6,24
Dier- en Veehouderij	67	6,26	6,37	6,20	6,30	6,27	5,99	6,23
Bedrijfseconomie	177	6,18	6,48	6,23	6,12	6,15	6,01	6,20
ALO - lerarenopleiding	115	5,89	6,39	6,34	6,11	6,41	5,89	6,17
Kunst en Techniek	50	6,31	6,31	6,34	5,86	6,22	5,95	6,17
Medisch Beeldvormende en Radiotherapeutisc	43	6,13	6,28	6,05	6,13	6,47	5,80	6,14
Ergotherapie	68	5,93	6,39	6,23	5,97	6,38	5,95	6,14
Fysiotherapie	253	6,13	6,33	6,20	6,01	6,25	5,88	6,13
Informatica	142	6,11	6,45	6,13	6,03	6,16	5,84	6,12
Logopedie	61	6,21	6,24	5,92	6,09	6,39	5,83	6,11
Lerarenopleiding exacte vakken	135	6,01	6,43	6,08	5,86	6,37	5,80	6,09
Creatieve Therapie	80	5,86	6,28	6,26	5,88	6,45	5,80	6,09
Media en Entertainment Management	103	6,01	6,20	5,99	6,14	6,22	5,82	6,06
Small business	104	5,86	6,33	6,25	5,82	6,24	5,78	6,05
International Business and Languages	50	6,03	6,21	5,97	5,93	5,95	6,10	6,03
Technische Bedrijfskunde	125	6,06	6,32	6,10	5,95	6,06	5,64	6,02
Verpleegkunde	306	5,90	6,15	6,18	5,69	6,33	5,83	6,01
Autonome beeldende kunst	81	5,96	6,08	6,19	5,68	6,30	5,69	5,98
Sociaal Pedagogische Hulpverlening	346	5,88	6,14	6,00	5,71	6,23	5,73	5,95
Industrieel Produkt Ontwerpen	58	5,77	6,27	5,98	5,91	6,05	5,60	5,93
Civiele techniek	63	5,85	6,25	6,07	6,06	6,03	5,20	5,91
Lerarenopleiding maatschappijvakken	158	5,85	6,10	5,87	5,62	6,31	5,70	5,91
Personeel en Arbeid	178	5,72	6,22	6,01	5,71	6,06	5,67	5,90
Rechten	170	5,84	6,22	6,07	5,61	5,92	5,73	5,90
Docent Beeldende Kunst en Vormgeving	79	5,61	5,93	6,11	5,70	6,13	5,83	5,88
Hotelmanagement	97	5,75	6,36	6,14	5,67	5,84	5,54	5,88
Management, Economie en Recht	151	5,80	6,20	6,08	5,53	5,93	5,73	5,88
Informatiedienstverlening en -management	62	5,61	6,14	6,13	5,46	6,13	5,80	5,88
Industrieel Ontwerpen	98	5,66	6,08	5,89	5,82	6,01	5,73	5,87
Commerciële Economie	264	5,79	6,27	5,87	5,65	5,89	5,69	5,86
Facility Management	108	5,82	6,16	5,88	5,84	5,89	5,34	5,82
Ruimtelijke ordening en planologie	41	6,00	6,00	6,15	5,53	6,05	5,12	5,81
Maatschappelijk Werk en Dienstverlening	300	5,63	5,95	5,92	5,60	6,02	5,56	5,78
Leraar Basisonderwijs (PABO)	625	5,62	6,02	5,77	5,52	6,09	5,56	5,76
Communicatie	222	5,64	5,83	5,81	5,59	5,87	5,60	5,73
Pedagogiek	233	5,44	5,94	5,85	5,48	6,07	5,53	5,72
Bedrijfskundige Informatica	69	5,61	5,93	5,70	5,50	6,16	5,35	5,71
Communication en multimedia	124	5,68	5,92	5,69	5,69	5,78	5,48	5,71
Vormgeving	270	5,67	5,73	5,89	5,52	5,94	5,43	5,70
Toegepaste Psychologie	124	5,43	5,99	5,74	5,49	6,10	5,43	5,70
International Business and Management Studie	94	5,67	5,86	5,57	5,68	5,77	5,53	5,68
Journalistiek	77	5,56	5,95	5,71	5,42	5,89	5,24	5,63
Voeding en diëtetiek	76	5,46	5,85	5,69	5,59	5,66	5,36	5,60
Lerarenopleiding talen	96	5,30	5,93	5,65	5,02	5,95	5,27	5,52
Culturele en Maatschappelijke Vorming	122	5,38	5,65	5,58	5,19	5,78	5,14	5,45
Vastgoed en Makelaardij	63	5,36	5,66	5,68	5,41	5,14	5,28	5,42
Communicatiesystemen	50	5,16	5,56	5,31	4,90	5,86	5,27	5,34
Muziek	106	5,12	5,30	5,42	4,94	5,95	5,24	5,33

B4: Oordelen Handicap-module per WO-studie

StudiecodeNaam	Ncases	Intake	Hulpmidd	Aanpassing	Informatie	Begrip	Begeleiding	Totaal
Technische Bedrijfskunde	27	7,15	7,14	7,13	6,63	7,14	7,04	7,04
Bewegingswetenschappen	30	7,18	7,58	7,23	6,74	6,76	6,70	7,03
Moleculaire (levens)wetenschappen	30	6,85	7,58	7,10	6,65	7,17	6,70	7,01
Dierwetenschappen	25	6,70	6,96	7,18	6,70	7,25	6,98	6,96
Biomedische Technologie	25	6,67	7,08	6,84	6,82	6,60	6,56	6,76
Civiele techniek	60	6,66	6,80	6,96	6,52	6,82	6,33	6,68
Biomedische Wetenschappen	119	6,68	6,79	6,60	6,53	6,60	6,46	6,61
Bodem, Water en Atmosfeer	26	6,33	6,60	6,93	6,29	6,59	6,60	6,56
Onderwijskunde	29	6,49	7,17	6,50	6,24	6,76	6,12	6,55
Natuur- en Sterrenkunde	47	6,58	6,62	6,54	6,65	6,53	6,25	6,53
Algemene Gezondheidswetenschappen	57	6,46	6,92	6,36	6,59	6,16	6,28	6,46
Technische Informatica	25	6,60	6,79	6,15	6,82	6,28	6,07	6,45
Werktuigbouwkunde	74	6,11	6,63	6,48	6,23	6,41	6,24	6,35
Pedagogiek	143	6,22	6,59	6,45	6,10	6,44	6,25	6,34
Elektrotechniek	33	6,11	6,43	6,35	6,43	6,42	6,29	6,34
Bestuurskunde	83	6,22	6,63	6,44	6,19	6,51	6,00	6,33
Scheikunde	37	6,45	6,63	6,33	6,02	6,09	6,43	6,32
Internationaal en Europees recht	30	6,30	6,91	6,38	6,12	6,20	5,74	6,27
Technische Natuurkunde	33	6,14	6,60	6,39	6,04	6,38	5,92	6,24
Liberal Arts and Sciences	45	6,07	6,54	6,39	5,76	6,28	6,23	6,21
Biologie	109	6,16	6,48	6,25	5,93	6,51	5,84	6,19
Wijsbegeerte	35	6,07	6,14	6,23	5,98	6,38	6,21	6,17
Economie	96	6,16	6,43	5,95	6,30	6,03	6,01	6,14
Geschiedenis	118	6,02	6,31	6,07	5,88	6,42	6,08	6,13
Bedrijfskunde	151	6,04	6,56	5,94	6,15	6,00	6,01	6,12
Psychologie	380	5,99	6,36	6,14	5,85	6,37	5,99	6,12
Geneeskunde	385	6,07	6,38	6,08	6,11	6,17	5,84	6,11
Nederlandse Taal en Cultuur	58	5,92	6,33	6,15	5,77	6,43	6,05	6,11
Informatica	25	6,36	6,31	6,00	5,80	6,05	5,95	6,08
Archeologie	32	5,46	5,98	6,10	6,00	6,47	6,33	6,06
Theater-, Film- en Televisiewetenschap	25	5,73	5,71	6,10	6,06	6,25	6,47	6,05
Communicatiewetenschap	47	5,76	6,32	6,01	6,00	6,19	5,94	6,04
Bouwkunde	144	6,06	6,23	5,86	6,33	5,93	5,61	6,01
Culturele antropologie en Ontwikkelingssociolo	39	5,59	6,16	5,85	5,80	6,53	6,01	5,99
Media en Cultuur	38	5,66	6,18	5,97	5,59	6,22	5,90	5,92
Rechtsgeleerdheid	238	5,81	6,20	6,03	5,85	5,84	5,67	5,90
Sociologie	46	5,84	6,09	5,72	5,70	5,91	5,51	5,79
Engelse Taal en Cultuur	48	5,52	5,97	5,72	5,53	6,20	5,80	5,79
Luchtvaart- en Ruimtevaarttechniek	36	5,62	5,80	6,19	5,76	6,05	5,32	5,79
Kunstgeschiedenis	47	5,52	5,88	6,02	5,45	6,22	5,63	5,79
Algemene Cultuurwetenschappen	43	5,72	6,39	5,84	5,61	5,92	5,14	5,77
Farmacie	53	5,59	5,94	5,70	5,65	5,94	5,51	5,72
Communicatie- en Informatiewetenschappen	36	5,66	5,96	5,75	5,66	5,45	5,80	5,71
Taal- en Cultuurstudies	36	5,80	6,03	5,64	5,58	5,64	5,49	5,70
Internationale Bedrijfskunde	43	5,44	6,05	5,55	5,99	5,40	5,59	5,67
Diergeneeskunde	52	5,40	5,90	5,77	5,45	5,89	5,15	5,59
Politicologie	41	5,55	5,93	5,59	5,64	5,74	5,07	5,59
Sociale Geografie en Planologie	50	5,33	5,40	5,59	5,40	5,52	4,92	5,36

B5. De issues voor meting van de Handicapkloof

Onderstaande vragen uit de Nationale Studentenenquête 2010 worden gebruikt voor het benchmarkinstrument, dat het verschil in tevredenheid tussen studenten met en zonder handicap in beeld brengt. Dit is de HBO-versie, met in totaal 8 thema's. In het WO doet alleen het thema van de stagebegeleiding niet mee, en weegt elk thema dus voor 14,3 procent mee.

Thema	Vraag of groep vragen	Weging
Informatievoorziening-0	THEMA INFORMATIEVOORZIENING	12,5%
AlgemeneVaardigheden_06	Samenwerken met anderen	6,3%
AlgemeneVaardigheden_05	Communicatieve vaardigheden	6,3%
Docenten-2	Didactische kwaliteit docenten	4,2%
Docenten-5	Begeleiding door docenten	4,2%
Docenten-6	Kwaliteit feedback van docenten	4,2%
Vorbereiding Loopbaan_04	Kwaliteit stagebegeleiding vanuit opleiding	12,5%
Toetsing en beoordeling-0	TOETSING EN BEOORDELING	12,5%
Studielast-0	THEMA STUDIELAST	12,5%
Studierooster-0	THEMA STUDIEROOSTER	12,5%
Studiefaciliteiten_01	a De geschiktheid van de onderwijsruimten	3,1%
Studiefaciliteiten_02	b De geschiktheid van werkplekken	3,1%
Studiefaciliteiten_03	Werkplekken	3,1%
Studiefaciliteiten_07	g De digitale leeromgeving	3,1%